Контрольный экземпляр

Массе а мехкийн пролетареш, вІашагІкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГІАЛГІАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ★ ШИНАРА, 6 ОКТЯБРЬ, 1987 ШУ. ★ № 120 (7466). ★ Мах 3 кеп.

КОСМИЧЕСКИ ФОРУМ ЧАКХЪЯЬННАЙ

1957 шера 4 октябре массаза а латташ хинна космически сатем бохабир советски сага гене хьаьйча Лаьттан искусственни спутника сигналаша. ХІаьта, низткъа мара хьа ца лоацалуш бола Вселеннецара бувзам тІаиІцар лаьттарча наха XX бІаьшерен тамаш а лерхІаш. 1987 шера 4 октябре. «Лаьттарча машара духьа космосе цхьана къахьегар» яха дунен халкъашта юкъера форум дІакъовлача дийнахьа, цунна юкъе дакъа лоацаш хиннараш «Мир» яхача советски орбитальни комплекса экипажаца телебувзама сеанс йир, вІашагІкхетара программа эггара къаьгга йолча моментех цаІ мара цох ца лоархІаш тІа а ийцар.

Кхыча дуненаш тІа вахара дола тІаьш техка лаьрхІа йола космически техника вай хана халкъаш вІаши гІулакхаш доагІащ хилара, вай планета тІа машар чІоагІбара средство а хинна дІаотта еза. Иштта яр дунен халкъашта юкъерча форума дискуссей керттера тема.

Цун доазонашка болх беш дар «Космоси экономикен», «Космоси Іилмен», «Космоси саги» яха а кхыдола герга истолаш. Цу вІашагІкхетарий итогаш еш, цар кулгалхоша белгалдаьккхар уж къаьстта гуччахьарча а дотгагІала а хьале хинна хилар.

Тхо чІоагІа тешаш да, йоах дунен халкъашта юкъерча форума доакъашхоша тІанийцача заявлене тІа, космос машаре караерзаяр Іилма-технически прогресса низ бола катализатор хиларах, вай заман глобальни проблемаш кхоачашъеча дикка дакъа лаца лаьрхІа а из хиларах. Массанена хьадийлаи тІакхача йиш йолеи космосе вІаши цхьана леладеча гІулакхаша гІо дергда адамашта юкъебенна цатешами цабезалгеи дІадаккхара. Иштта цхьана къахьегара дола хьадда цхьа хІама хургдар 1992 шера космоса дунен халкъашта юкъера шу да аьнна дІакхайкадарах.

Форума юкъе дакъа лоацаш хиннараш тешаш дийцар Лаьттарча деррига халкъашта долча беркатаи хьашташтеи дІахо а цхьана беркате болх бара космически аренах пайда эца безаш хиларах.

Форум дІакъовлаш яьча заседане Іойийшар доазол дехьарча цхьаболча цІи хезача Іилманхоштеи общественни деятелаштеи К. Э. Циолковске цІерагІара медаль яларах йола решени. Из медаль оттаяьй СССР космонавтика федераце. Медаль еннараштa юкъе ба Австре, Болгаре, Бельге, Великобритане, Венгре, Вьетнама, ГДР, Голланде, Инде, Ирланде, Куба, Польша, США викалаш.

Форум дІакъовлар хьакхайкаду. ВІаши къасташ Іилманхоша цхьан бартагІа аьлар хьабаьхкача дийнахьа хинначул дукхагІа знанеш тІакхетарал совгІа планета машареча кхоаненах йола беркате уйлаши тешами хьахиннаб.

ЯХЬА ДНЕВНИК

ЛаьрхІар кхоачашду

Укх юбилейни шера къаьстта дика къахьегарца белгала я Нохч-ГІалгІай карьероуправлене коллектив. 1987 шера хьалхарча ах шера йолча балха итогех РСФСР «Промстройматериалы» яхача Министерстве гІолла яьржа хиннача социалистически яхье шоллагІа моттиг яьккхар цо. ХІаьта дІабахача бархІ бетта йолча итогегІа ший отраслех йолча предприятешта юкъе хьалхара моттиг яккхарах цунна елар РСФСР «Промстройматериалы» министерства карара кара тела ЦІе байракхи хьалхара ахчан премии.

Уж толамаш лаьгІдалийтац цар тахан а. Цунна тешал деш да дІабахача ийс бетта хьокхамаш.

ПланагІа 32006 эзар сома маьха товарни продукци арахеца езача цо арахийцар 3254 эзар сома маьха я. Продукци маьхалъяккхара задани 112 процент кхоачашъяьй. Цу юкъа къахьегама овсарле планал совгІа лакхъеннай 14,7 процент.

Сийлахьча Октябра юбилей сийна яьржача социалистически яхье хадданза дика хьокхамаш доахаш хиларца белгала я Х. Сусаев керте латта Белгатоевски карьерен А. Хамзатова кулгалду Ярыш-Мардински оалача карьерен коллективаш.

* * *

Укх шера цхьаккха бутт дІабахийтабац «Малгобекнефть» НГДУ коллективо пачхаьалкхен заданеши тІанийца социалистически декхараши тІехкхоачаш ца деш.

МоллагІа цІей къаьстта дикача къахьегама совгІаташца белгалдоахалга массазара гІулакх а хинна дІаэтталга гуш да НГДУ таханарча хьокхамашка хьежача а. Берригача советски наха кхоана белгалдоаккхача доккхача цІейга — СССР Конституце денга шоаш тІанийца хинна декхар дизза кхоачашдаьд мехкдаьттахоша.

Ийс бетта заданел совгІа даьккхад 9600 тонн «Іаьржа дошуви» 854 эзар кубически метр гази. Заданел совгІа маьхалъяьккхай 356 эзар сома маьха товарни продукци. Цу юкъа къахьегама овсарле планал 25,8 процент лакхъеннай.

Потребителашта поставкаш яра дола договорни декхараш а толамца кхоачашдаьд мехкдаьттахоша.

ПланагІа лаьрхІача бесса бурувдеттарашкара хьа а ийца, болх бе йолаялийтай мехкдаьтта луш йола ялх скважина. Вешта аьлча, тІанийцача декхарий цхьаккха пункт йисаяц тІехкхоачаш ца еш.

Октябра хьалхарча сийлен вахте башха-дика хьокхамаш хиларца белгала я управлене еррига цехаши участкаши. ХІаьта а царна юкъе а къаьстта дика къахьегаш я Б. Ахриев, С. Дышниев, В. Мамцов, К. Газиев керте латта мехкдаьттеи гази йоахача цехий коллективаш. Цар хІанзале итт бетта задани тІехкхоачашъяьй.

ЦЕХА ПРОДУКЦИ ДИКА Я

Сунженски района XIX-ча партсъезда цІерагІча колхоза консервни цеха коллектив ше санна яраштa юкъе республике дикагІа лоархІаш я. Цо цкъа санна дуккхаза дакъа лаьцад ВДНХ-а, цун дипломант хиннай. ХІаьта цеха консервщикаша арахецача продукцена цкъаь-цкъа рекламаци енаяц.

Цеха заведующе Спиро Евгений Леонидовича истола тІа, кизга кІал уллача хозача открытка тІа да Майкопе бахача дезало яздаь, коллектива дика продукци арахецарах дег тІара баркал оалаш дола дешаш. Троицке хьаяь компоташ дІакхоач вологодски а уральски а нийдархошка.

Даьчох кхоачам а баь Іеш бац консервщикаш. Цар массаза а эргабоах шоай болх, продукци дукхагІа арахецара. из дикагІа хилийтара, цун ассортимент шеръяра.

Нагахьа санна, хьалхагІа ах эзар туб (эзар условни банкаш) консервированни продукци мара арахецаш хиннаеце, хІанз цхьан сезонагІа 1 миллион условни банка арахецара гаргакхоачаш латт. Укхаза хьаю иттех тайпа продукци: маринованни томаташ, нарсаш, тайп-тайпарча сомах, комарех йола компоташ, и. кх. дІ. а. ХІаьта из чуйоллаш дукхагІа зІамигача емкостех пайда ийбе гІерт. Из дукхагІа къахьега дезаш гІулакх дале а, амма, из нийдархошта аьттув болашагІа да. Эггара хьалха, цу деша йоакхо а ю консерещикаша. Да а да из нийсса. Масала, массане а безам хургбац цхьан гІулакха дІаяхьа кхоъ литр чуйода баллон яшаехка нарсаш эца. АттагІа а паргІатагІа а я литр чуйодар. Иштта да компоташца а. Уж ерригаш а литр, ах литр чуйодача банкашка арахец.

Цунга хьежжа цеха нийшар керда оснастка а. Реконструкци еча хана дІаоттайиo лакха овсарле йола закаточни машина, хийцар транспортер, дукхагІа оттаяьй автоклаваш.

Цхьабакъда, толамий лард-м эггара хьалха нахах, цар хьаьналча къахьегамах латт, шоай гІулакх дог цІена леладарах, профессиональни говзал лакха хиларах тийша я. Ишттачарех ба производства еррига а процессаш караерзаяь йола звеньевая Желябовская Елена, Хашагульгова Марет, цеха къаьнара болхло Варнавская Валентина, слесарь-наладчик Рудаков Илья кхыбараш.

Цеха заведующе истола тІа аз зийра цхьа книжка. Цун корешока тІа дийшар «Баьций даьтта даккхараи чакхъяккхараи йола положени» яха консервни гІулакха вІалла эшац, аьнна хеташ дола йоазув. Цунна юхе улл шоллагІа книжка. Цу тІа да укх тайпара йоазув: «Агрономически тетрадь. Рапс интенсивни технологегІа хьалкхеяр».

— Фу де деза хьона уж? — хьаьттар аз Евгений Леонидовичага.

Техкача гучадаьлар, рапса генарех даьтта даккхара технологи цунна дагайоалла дукха ха йолга. Е. Спирос из дош кІоаргга Іомадаь ца Іеш, маслобойни цех хьаяра йола ший проект а оттаяьй.

Э. ТОЛМАЧЕВ.

АЬННАР ЧАКХДОАККХ

Сийлахь-боккхача Октябра 70 шу дузача юбилей сийна пачхаьалкхенга шура, дулх дІадалара укх шера план ийс бетта кхоачашъе дош делар ер шу долалуш Шалински района «Курчалойский» совхоза хьайбаш леладераша.

Наьха къахьегама овсарле лакх ца йича, цар балхацара безам алсам ца баьккхача дагалаьцачох гІулакх хургдоацалга ховш, эггара хьалха йоакхо йир хьайбаш леладеча бригадни, дезала подряд юкъейоалаяра. Иштта из даьчул тІехьагІа, производства дай шоаш болга кхетадеш хьайбай продукци яккхарга дІадодачун кхом бе. лархІа, пайда бергбола таронаш балха юкъеккувла баьлар нах. Фермашка гІулакх дара сов йола техника дІаьккхар, кхашка болх бе йиш йолаш пхи трактор мукъаяьлар, и. кх. дІ.

Цу дерригнех доккха беркат а даьлар. Шу долалуча хана лаьрхІа хиннар йиллача ханал хьалха, 26 сентябре толаме чакхдаьккхар. Цу дийнахьа пачхаьалкхенна дІаелар шера план 890 тонн йолаш 890,3 тонн шура, хІаьта дулх — шера планал пхи тонн дукхагІа.

Дега тоамбеш кхы а цхьа хІама да. Иштта цхьа центнер шура яккхарга хІанзалца дІадахар 35 сом мара дац, е планагІа доагІачул 16 соми 19 кепиги кІезигагІа, лийрхІачул 18 соми 54 кепиги кІезигагІа да цхьа центнер дулх даккхарга дІадахийтар а. Деррига хьанйцача соахка укх хана хинначул 110 эзар сом кІезигагІа да шу доладелча денз хьайбай производстве дІадахийтар. Цу тайпара, укх шера совхоза пайда бе мегаш да хьайбаш леладаро.

Уж толамаш доахаш дика къахьийга ба эггара хьалха дояркаш Ваидова Рукъет, Радуева Тамара, Усманова Марем, Ахмадова Яха, Усманова Медни, скотник Юсупов Ваха, дезала подрядагІа дулха 300 къона бежан кхоабаш вола Айдамиров Мухьади, цун нана Минга, сесаг Хьавра, кхыбараш.

КарагІдаьнначох а кхоачам бе дага бац цу совхоза къахьегамхой. Шу чакхдалалехьа пачхаьалкхенга кхы а 250 тонн шуреи 30 тонн дулхи дІадала соцам баьб цар.

Х. МАГОМЕТОВ.

РЕЙД ЯЬССА АВТОТИКАШ

Дукха за йоаццаш хиннача КПСС обкома бюро заседане цІенхаштта дийцар респотребсоюза кооперативни торговле нах продовольственни промышленни товарашца ІалашбарагІулакх боагІачабоарамах ца леладар. Теркам тІабахийтар республика юртбоахаме: кхашка, фермашка къахьегаш боахкарий кхоачаш ца деча хьаштaшта а.

Цул тІехьагІа фу хувцаденнад, фу даьд кооператораша из гІулакх тоадара? Укх деношка из дош тохкаш Назрановски районе яьча рейдах йола материал кепатох оаха.

Районе хьа мел йоагІа дикагІа йола кхачан продукташ, хІаьта дефицитни кога гІирс, кхыдола промышленни товараш кхай тІа дІахьежаде дезаш ха я хІанз Наьсарера яр. Къахьегама эггара лоархІаме йола фронт цига я. Йоачех хьулабеш, кхомбеш, Іуйре - сайре ца къовсаш къахьегаш, шоаш хьалкхебаь хьувкъам сихагІа чуэца гІерташ боахк ахархой. Уж мукъа бац базар тІа, тикашка аха.

Иштта хетар тхона тхоаш рейдови бригадаца кхашка долхача хана. Цу тІа, вай бувцача механизаторий, доахан леладерий шоаш теркам белга тешал деш дола каьхаташ а да тхога райпора хьаденна. Цу каьхаташка хьежача — дика хьал да кхашка боахкарашка. ХІара денна автотикаша кхашка а фермашка а дІакхухь 41 тайп-тайпара продовольственни а промышленни а товараш, аьнна да цхьан каьхата тІа; шоллагІчу тІа — уж автотикаш дІа-хьа лела географи-график я.

Къулба тІа мо цу тІа а хьежаш лел тхо «40 лет Октября», «Экажевский», «Маяк» яхача совхозий кхашка. «Лоацаяланзар» тхона цу дийнахьа (1 октябре) цхьаккха автотика. Яцар уж шоай графиках хила езача. Хьанна хов, саготагІа йолча моттигашка дІа-хьа яха хургья, аьнна йитар оаха уж. Цу тІа, ерригача райпо шиъ мара а яц уж, хила йоагІача йиънех. Кхычахьара уж леха тхо мукъа а дацар. Вешта, лаха-м хьежадар тхо водачунга - воагІачунга а хоатташ. Ховш саг вацар.

Юххера а «40 лет Октября» яхача совхоза «камчатке» кхьачар тхо (иштта оал совхозе шоай эггара гаьнагІа уллача Долакх - Юртарча отделенерча № 2 йолча тракторни бригадах—15—20 километр гаьна я из). Цу дийнахьа графикагІа цига а хила езаш яр автотика. Яцар.

— Тахан еце а кхоаналомма йоагІаргъяр из-м, — аьлар механизатораша цхьатарра. — Цу тІа, продавец Албогачиев Ахьмад тхона вовзаш а тха хьашташ кхоачашде гІерташ а ва. Пайда бий, тика яьсса хилча, тхона эша хІама цу чу цІаккха ца хулаш хилча? — Тахан-а ца воагІаш Іийна хургва хьаяь хІама йоацандаь. Хьалха санна. «Ачалкх» яха хийи цІилеторгаши мара хинна хургьяц райпо складашка.

— Ткъаь итт шера укх бригаде болх беш а ва со, — аьлар сварщика Маниев Мухьмада. — Цу хана денз тхоай юртарча тика чу дена а е автотикас укхаза, кхай тІа дена а индийски чай бІаргадейнадац сона. — Шоаш ца теше укхаза мел волчунга дІа а хатта. — Бакъда, Назране се вахача зув аз (оаш а зийна хургда) райпо тикашта хьалхашка хийцца ши-кхо мах а боаккхаш базархой йохкаш латташ хул уж пиллаш тІалатта чаь пачкаш.

— Индийски-м хац сона, кхыча чаь баьцех укх бригаде хьадаь чай мала йиш йоацаш тхо хьувза ер шоллагІа кІира да, — аьлар механизатора Осмиев Ахьмада. Шекар дац.

ДІахо къамаьл кІоарг мелу дукхагІа гучадийлар механизатораштa бохам беш дола бахьанаш. кхоачамбоацараш (кооператорашкахьара а совхоза бехктокхамерча нахагахьара а):

— Іалаьмате дукха ха я аьхки импортни яле а отечественни яле а туфлеш я сона, яхаш дехар аз ду, — йоахар бригадира Кулбужев Къамболата. — ХІанз ахка дІадаьннад, эшаш яц. Вешта, хьаяхьаре хьа-м эцаргья аз, хьатІадоагІача шера дехар де ца дезаш. — Из цаІ да, — яхаш хала а хеташ дІахо дувц бригадира. — Тхона, дукхагІа йолча хана кхай тІа доахкача наха, фасона тІадувхаду барзкъа-м Іаяха дукха а эшацар. Тхона дукхагІа эш болхлочун барзкъа: ботинкаш, кирзови иккаш, спецовкаш, догІа чударгдоаца плащаш, кхыдола телхача хаоттамах а тхо тхоай балхах а юхаувзадала ца дезаш дола барзкъаш. Уж тхона хьадахьаш дац.

Цо яхар хьал а доацаш кухнера хьа а кхайка аьлар повара Гелисханова Малифас:

— Тхона укхаза хьаяхьаш йола хІамаш комиссионни тика чура яхь. Ботинкаш, кирзови иккаш 45—50 размер йолаш а гоама-чІоама йолаш а хул, барзкъа а иштта мамезза доацаш, тІадувха йиш йоацаш хул.

Дукха лоткъамаш дир ахархоша, дукха цІераш яьхар шоашта эша а эшаш хьа ца яхьача хІамай. ХІамаш а ялар дефицитни ярех. Яц. Царна эш пезгашца, е шоай кІаьдача иккашца тІаювхаю шера бухь бола колошкаш, царна эш мерех хьекха йовлакхаш, модж йоаша безопасни бритваш, шийлача хана тІаювха балха атта йола телогрейкаш, кулгех хьекха гаташ, кхыдола хІара денна даар мо сага эшаш дола товараш. Цхьайолча складашка мича хьоргда а ца ховш дадаш дола, кхыметтел базархой а хьахьожаргбоаца товараш да-кх кхай тІа боахкарашта эшараш. Лаха хала ма дий райповцашта царел аттагІа нийдархой. ТІаккха гІаьленаш, къаьстта «Ростов»?

— Ханна воккха вале а цох кІура боаккхаш ва со се, — аьлар слесара Тимурзиев Салмана. — Бакъда, укхаза енача автотика чу уж хинна ха сона дагаягІац. Базархоша гІо ду сона... базара мах аз пачках дІабелча. Из мелаб хІара гІаьле увзачоа ховш ма дий.

Ца аьлча Іелац тхо совхоза оагІонгахьара эшачох а. «Баьде» бригада оал цох совхозе. Алац цун гІулакхаш дика лелац, из гаьна я аьнна. Гаьна-м я, бакъда, гІулакхашка диллача кхычарна тІехьа-м йисац. Бизза пайда эц цо ше доал деча 1500 гектар хулача лаьттах. Массайолча культурай планаш тІеххоачашъеш чакхдаьккхар дІадаха шу. Иштта хьокхамаш долаш чакхдоаккхаш латт ер. хаоттама хала шу а. Совхозе дІа мел дийна генараш укхаза кхеду — 600 гектар. ХІанз чуэцаш латт. ХІара гектара тІара 15 центнер йоал (план — 10). Уж хьалкхедаьр Кулбужев Бемболата дезала подрядни звено я. Чуийца яьннай бригаде гибридни фуна хьажкІаш а — 200 гектар. Цу тІа а кхебаьб лакха хьувкъам. Планал совгІа дІачуеннай уж. ВІалла ца хиннача тайпара дика хьийкъай шекара свекла, кхыйола укхаза дІа мел йийна культураш а. ТІаккха эшаций цу бригадана кхычарна санна теркам, гІо-новкъостал? 30 шу да из бригада цу «камчатке» йола. 30-гІа шу да «Ильича лампилг» цига ца лоталу. Кхо километр мара гаьна яц электролини.

— Малх Іочубуззаше а баьдечу йода тха бригада. — Дукха директораш, дукха инженераш хувцабеннаб тха совхозе. Бакъда, цІаккха а хувцалуш, эргадоалаш дацкх из гІулакх, — аьнна кулг тессар бригадира.

Комментареш укхаза эшаш яц мотт тхона. Бакъда, цу «камчатке» ший цІенош, ков-карт а йолаш вахаш саг валаре дукха ха-м хургьяр уж лампаш согаенна.

Цигара даьлча тхо дахар «Экажевский», «Маяк» яхача совхозий кхашка, бригадашка. Укхаза а дІа мел вахача хьахозараш уж лоткъамаш да: хилац автотишкашка тхона эшаш дола продовольственни а промышленни а товараш

— Тхоашка долча дикагІдолча товарех кхашка, фермашка къахьегаш боахкараштa дакъа де гІерт тхо, — аьлар райпо правлене председатела М. Марзаганова. — Доацачоа фу дергда оаха. Дукха ха я шекар, макаронни изделеш, лакхача сортах дола хьоар, кхыйола продукташ тхона ца яхьа.

А. ДЖАНДИГОВ,
Назрановски района халкъа тІахьожама комитета председатель.

А. ДУДАРОВ,
«40 лет Октября» яхача совхоза юрисконсульт.

М. ЗАНГИЕВ,
тха соб. корр.

Хьувкъам-87

ХІара коартол лораеш...

ДІадахача шера санна дика хьийкъаяц Назрановски района «Экажевский» совхоза коартолаш. Дика яц аьлча а, шийла енача бІаьстено тоІаяь яьхкалга дий а хац, е даьгача ахкана бехк бий а хац, цу шера хинначарел зІамагІа я-кх уж. Бакъда, чамага, дІаоттайнча Іай ца талхарга диллача хьалха шоаш хиннараш я. Дукха ядийтац уж нийдархоша Грознерча, кхыча моттигашкарча тикашка.

ХІанз керттера декхар — сихагІа хьувкъам чуэцар. Из болх укхаза дика вІаштІехь а баьккхаб. Ерригача 600 гектарах лоацца хана 350 гектара тІара чунийцай уж. Планах 3500 тонн йолча хІанзлехьа а тикашка дІаяхьийтай 2800 тонн хиллал.

— План тІеххоачашъерг хиларах-м шеко а яц, — йоах тока заведующе Дотмурзиев Іумара. — Тхона дукхагІа дагайоаллар-м дІае еза коартол я. Тхоай хур ду оаха, хІара коартол лораеш, кхом беш уж харжа а херж ший ханнахьа Іадоаккхаргдолча дІанийсъе гІерташ. ХІана аьлча, тхона хов бІаьсти яьлча кхычахьара уж лехаш тхоаш мел кхест.

Бакълув Іумар. Лехача — корайоагІаре а, дикагІъяраш нийслоре а цаІ дар. Шоай лаьтта хьалкхеяьраш, шоашта довзача сортагІъяраш дикагІа я. ХІаьта фуна Іалашъе езаш йола коартол кІезига а яц — 3000 тонн.

Из беррига мухь пу токе подрядах болх беча, зІамигача коллектива (30 саг) кулгех чакхбоал. Атта дац самосвалий яраш санна айлуш йола кузоваш йоацача «КАМАЗ»-аш тІара кулг-кара коартолаш Іойоасъе. ХІаране чу 8—10 тонн ма йодий цу чу. ТІаккха дийнахьа царех етта пхийтта-ткъо машин а йоагІа токе.

Кхыдола балхаш-м механизмаша, технико кхоачашду токе. Цахаддаш кхесташ я коартолаш ши-ший калибрах хоржаш йола конвейер. Дийнахьа ши-кхо бІаь тонн чакхйоакх цо. Говза кулг долаш, цох дика кхеташ, цунна доагтІача тайпара Іунал деш ва слесарь Сапралиев Сулейма.

ХІаьта къона тракторист Гандалоев Мухьмад вецаре-м вІалла дош а дацар, — аьле хеталу, Бокъонца йола «метеор» а хинна лел цун 5 центнер коартолаш чуйодаш бола кодилг багІа «Беларусь». Цу токера дІа мел хьо коартол тІайотт цо машинаш тІа, хІаьта фуна лаьрхІа дІаоттаер а цо дІахьу.

Дукха ба токе массехк шера из хала болх беш хьабоагІа къона а къаьна а кхалнах. Царех ба юртсовета депутат, дика организатор Аушева Гоши, Тебоева Тамара (из а я юртсовета депутат), Джакаева Люба. кхыбола боккхий истий. Царца Іома а луш хьинаре къахьег мехкараша а.

М. КАРАЕВ.

СУРТАШ ТІА (аьрдехьара аьттехьа): тракторист Гандалоев Мухьмад, цун трактор, мехкарий коартолаш сеткай галеш чу йохкаш ба героде дІаяхьийта; тока заведующи Дотмурзиев Іумар.

Автора Сурташ.

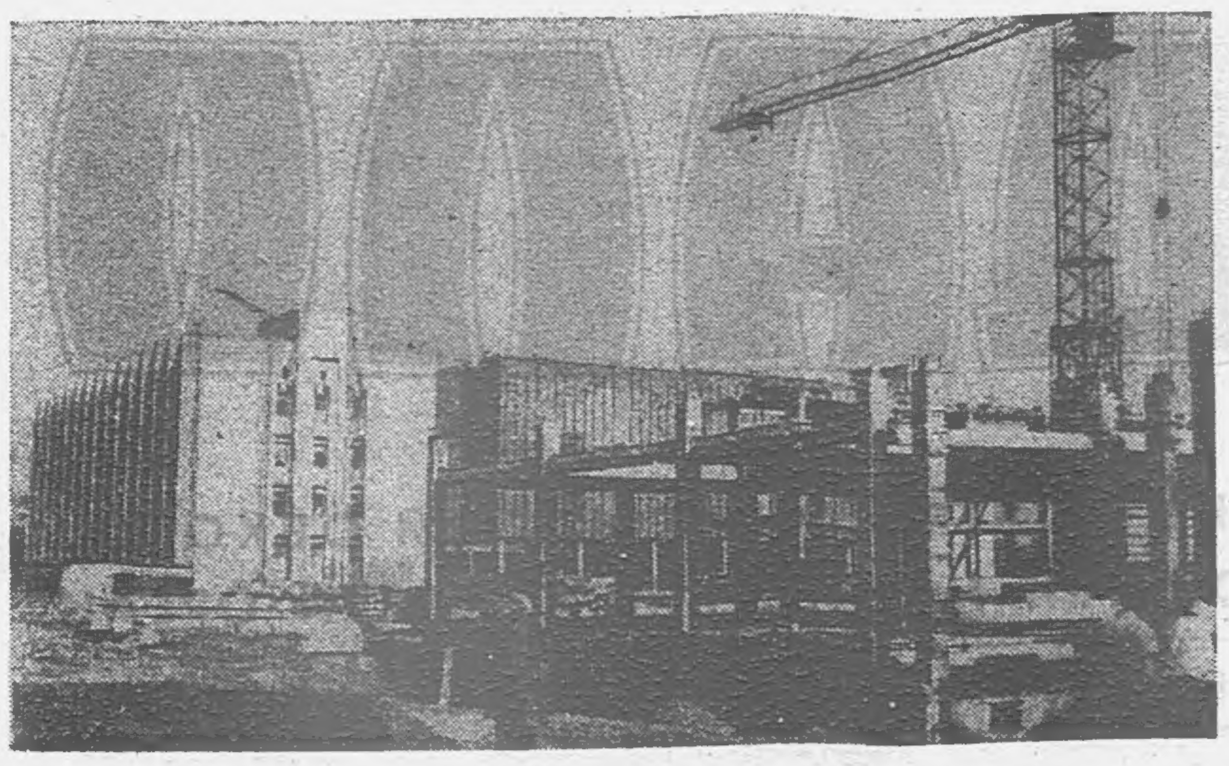

ХЬИНАРЕ КЪАХЬЕГ

Вай республике шиӣ къахьегама толамашца, къахьегам лерттIа вIаштIехьабаьккха хиларца йовзаш я Нохч-ГIалгIай гIишлон управлене чуйоагIа Социалистически Къахьегама Турпала Хаджиев Шамсудина кулгалду комплексни бригада коллектив. Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революце 70 шу дизара сийна коллективо тIаийца социалистически декхараш доккхий а бехктокхаме а да: Октябра цIей тIакхоачаш гIишлон-монтажни балхий шийтталагIча пятилетка хьалхарча шин шера задани кхоачашъе. Шо денна дош кхоачашдеш хьайоагIа коллектив.

ХIанз Нохч-ГIалгIай паччахьалкхен педагогически института а цунна гаьна йоаццаш юкъарча школа а корпусаш хьалъеш я хьинар дола коллектив. Шиӣ балха нормаш тIеххоачаш ца еш цхьа саг вац цу бригадаца. Болх дика вIаштIехьбаьккха хилара тешал деш да гIишлон материалаш ца тоъаш, кхыча бахьанех болх сеца моттиг нийслуш ца хилар.

СпецСМУ-10 коллективи бригадеи я хIанз гIишло хьалъяра а, монтажни а, отделочни а балхаш цхьан комплексагIа чакхдоахаш. Шиӣ декхараш дика кхоачашдеш я коммунист Погорелова Ольгас кулгалдеш йола отделочникий звено. О. Погорелова ше коллектива общественни вахаре хьинаре дакъа лоацаш я. Цун звеноцара хIара саг шиӣ болх дукха безаши цунах дика кхеташи ва.

Ерригача спецСМУ-10 коллективе а дикагIчарех лоархIаш ва къахьегама ветеран, кадрови болхло газоэлектросварщик Крицкий Николай Иванович. Цун оамал яц, балха ха чакхъяьннай, аьнна, гIулакх дизза кхоачаш ца дича гIишлош хьалъеча майда тIара дIаводаш. Коллективо а, партийни, профсоюзни организацеша а, администраце а сий деши лоархIаши ва Николай Иванович.

Къахьегама доккхийча совгIаташца накъайода гIишлонхой коллектив СССР Конституце денна а Сийлахь-боккхача Октябра 70 шу дизара юбилейна а.

СУРТАШ ТIА: электросварщик Н. И. Крицкий; хьалъеш латта гIишло; отделочникий звенон кулгалхо О. Погорелова;

А. АЙРАПЕТОВА сурташ.

СССР кердача Конституце 10 шу дузаш

ПЕРЕСТРОЙКЕИ САГА БОКЪОНАШИ

Укх шера январеи июнеи хиннача КПСС ЦК Пленумаша чIоагIдир парте XXVII съезде лаьца никъ юхабарг ца хилар, мохк дегIаахара юкъарча стратеге дуккхача позицешка из хаьдда оттабир. Дувцар сеннагIчох дале а — кадрови политиках е экономикана доалделга овлангара эргадаккхарах — массаза а эггара хьалхарча мугIаре овтт демократе дешаш.

Боккъалдар аьлча, социализмага общественни паччахьалкхени эггара рациональни йола формаш кхачийтар айхха дувзаденна да советски саг социальни лораварца, цун творчески низи говзали дегIайоалаярца, царнеи Iаьдала механизмаштеи юкъера вIаши бехктокхаме хилара гIулакхаш чIоагIдарца.

Советски гражданий дувца хIама дац конституционни бокъонаши кортамукъалеи телхаю, аьнна. Цу бокъонийи кортамукъалени перечень хадданза шерлуш я. 1977 шера октябре тIаийцача Конституце из шозза йоккха йир. Къахьега салаIа, пенсионни Iалашваь хила, деша йиш йола, кхыдараш дола вайна оамале а хинна дIааййттача бокъонел совгIа, Конституце чIоагIйир:

— социально-экономически даькъе унахцIенои чуIеш йола фусами лораяра, культурана карагIдаьннарех пайда эцара, Iилма-техническии художественни творчества кортамукъале хилара бокъонаш;

— политически даькъе — паччахьалкхени общественни гIулакхашта доал деча юкъе, законаши решенеши ювцача а тIаэцача а, паччахьалкхени общественнии органашка цар болх тоабарах йола предложенеш увттаеча балха тIарча кхоачамбоацарех критика еча дакъа лаца бокъонаш;

— сага шиӣ йолча бокъонийи кортамукъалени хьакъехьа — цIена а ма воагIара а хилар доаде, вахара а унахцIенонна а зулам де, шиӣ йолча кортамукъаленнеи боахаман зе де гIортарах судебни хьисапе лоравала йола бокъо, гIулакхерча наха, паччахьалкхени общественнии органаша леладеча гIулакхашта латкъа йола бокъо.

Из деш цхьан оагIорахьа граждански бокъонаши кортамукъалеи Конституце ма яххара, дувцилгеи йоаццаш кхоачашъеш, хIара саго кхоачашде деза шиӣ декхараш, шоллагIча оагIорахьа — паччахьалкхено шийна тIаяхка функцеш кхоачаш а еш. Паччахьалкхени общественнии гIулакхашта доал дара юкъе дакъа лаца бокъонаш а йолаш, хIаьта иштта дош ала, кепайоазув де, собранешка хила, ди лелабе мукъа а волаш — личностаи фусамаи тIакховда йиш ца хилара гаранти а йолаш — гражданаша декхар тIаэц Конституцеи законашеи яххар делга. Шиӣ аргIана паччахьалкхено личность лархIарах, граждански бокъонаши кортамукъалеи лораярах ерригача паччахьалкхени общественнии органий, гIулакхерча наьха декхар лоархI.

Уж кIоарга гуманистически положенеш сага бокъоний, паччахьалкхенеи личностаи юкъе вIаши долча гIулакхий характера бокъонцара социалистически установкаш йолаш я. Бакъда, цу 70-ча шерашка хьахила йолаелар общественно-политически вахара еррига сфераш дегIаахара дика йоаца явленеш. Цхьан ханна низ бола доладелар ши тоатол делаш санна: доал дара аппарате — бюрократизми, парадности, дуккхача наха юкъе — къахьегамеи социальнии безам бовр. ГIулакх кхачар цхьайолча «Iаьдала коридорашка» сага еннача бокъонашка лакхера «благодетелаша» денначa совгIатага санна хьежача, Конституци шиӣ низ болча демократически потенциалаца тIехь-тIехьа паччахьалкхени обществаи болх беш дола Керттера закон долчара дIадоалар.

Парте ЦК апрельски (1985 шера) Пленумагара дIадоладелар эргаяьнна тоаяларей кердаяларей новкъа дIахьалхашка йодаш социализм халча оттаеш мел долча хийрачоаи тIадегIачоаи фронтальни тIагIортилга. Юхасоцадара боахамеи политически механизмашта, кулгалдара воча формаштеи методаштеи, уйла яра консерватизманеи обывательски психологена тIатаIа. Социалистически демократе еррига инструменташ: самоуправлени, гласность, законность, кхыдараш хIара дийнахьарча практикана юкъеозара кIийлен тIа мехка вахаре ира хувцамаш объективни динза дарг ца хилар бIаргадовр а гучадалар а доацаш, хьалха денз хьадоагIаш кIоаргга кхетадар дар из.

ХIанзле а шиъ ах шу хаьннай вай перестройка хьалашка даха. Хала дIайода из, юкъ-юкъе сецаш, духьаленаш йолаш, хIаьта а дIа-м йода, хIана аьлча, М. С. Горбачев кIаьдлац «тIехьашка довла йиш яц вай, тIехьашка довла моттиг а яц» яха. Из кхетаду хIара советски саго, хила йиш йола цаI мара йоаца позаци из йолга хIаране ца кхетадой а. Бюрократи чIоагIа я шиӣ йолча, шерашка хьаяьча опытаца. Из дIайоаккхалургъяц В. И. Ленина терминологегIа ма доагIара дегIадоагIачара сеца латтарца, из магийташ аьн-аьнначоа лаӣ санна раьза хиларца, даьсса доккхалаш дарцеи оапаш бувцарцеи машар хургбоаца къовсам лоаттабара опыт сихха лакхъеш мара. Иштта политически хьинар айденна хиннабац вай мохк 20-ча шерашка денз.

Мишта лоархI хIаьта вай перестройка шоашта хетачогIа шийца кортамукъалеи массанена дола беркаи долча цу дунеи тIарча оппоненташа? Тайп-тайпара хет: юхаувзалуш могаяргара (ловча хьожалба уж чакхъяккха, тIехьагIа гургда вайна — яхачара) хьалхе а хургдар ховш санна дувцарга кхачалца (хIама хургдац цар, большевикий, хьалха а ца хиннача тайпара хIанз а ца хулаш дусаргда). Бакъда, долаш да иштта дувцараш а царна тара йола еррига «позицеш» а цхьан антикоммунистически тхов кIал вIашагIтоха юкъардар. Вайга йоах: культовщинан стагнацеи тулорах мукъадаргдац шо общественни рузкъан фетишизаци дIаяккхалца, партийноста, коллективизма, демократически централизма, кхычар боаржолаш дIадаххалца.

А, социализма фундаментальни ганзаш тIа ца эцаш гуш бац советски халкъа прогресса шаьра никъ. Перестройка — из капиталистически порядкаш меттаоттаелга дац. общественно-паччахьалкхен материальни вахара социалистически институташ эргаяьха тоаеш бу болх ба.

Цу хьакъехьа конструктивни дуккха дар вай общественно-политически практикана юкъекхухь эггара кердагIдолча советски законодательствас, цунца гражданий правови статус нийсъяра сфере а. Духхьал а гадоахарг а советски сага бокъонаши кортамукъалеи шеръяра, цар гарантеш чIоагIъяра тIадерзадаь да укх тIеххьарча хана СССР-е тIаийца индивидуальни къахьегара балхах, се паччахьалкхен предприятех, паччахьалкхен вахара лоархIаме дешаш дерригача халкъага дувцийтарах, гражданий бокъонаш телхаеш гIулакхерча наха ду нийса доаца гIулакхаш дувцаш судага латкъара порядках дола законаш. Еррига политически процесс хьаллакхъяра боккха лоархIам болаш хургда мехка, дуккхача мандатни округашка экспериментальни хоржамаш даро хьахьекха ма хиллара, хоржамий система дIахо а эргаяьккха тоаяр.

Законодательства вож блок я социалистически законность а правопорядок а дIахо йодача хана чIоагIъярах парте ЦК директивашка хьежжа бокъонаш лораю органаш эргаяхара, гражданий бокъонашия законагIа дола хьашташи лораделга чIоагIдара тIаерзаяь акташ. Коррупцеи протекционизмаи никъ бехкара, гласность а тIаийцача решенеи нийса дола маIан а ма могга Iалашдара юхахьожаш я уголовни, граждански, административни, бокъон кхыча даькъий дуккха йола положенеш. Кийчъеш я гласностах, кепайоазонах, профсоюзех, кагирхоех йола законодательни акташ, кхыдараш. Оттош да цхьадолча даькъе СССР Конституци, союзнии автономнии республикай конституцеш кердадахарах дола дош.

Лоацца аьлча, мехка яржаш я юкъмоттиге советски саг латта йоккхача масштабагIа йола правови реформа. Абстрактни правови гIулакхий идеолизированни субъект а йоацаш, шиӣ ерригача дуккхача тайпарча бокъонийи декхарийи, шиӣ а общественни а долча хьаштий саг, СССР гражданин ва. ЧIоагIгIа боккхача лоархIаме да, 1921 шера В. И. Ленина яздаь ма хиллара, «РСФСР-е бокъонаш бахьан законагIа болча тIема ерригача правилегIа ма йоаггIара йола шиӣ бокъо бахьан тIом бе» нах Iомабари царна новкъостал дари (ПСС. т. 53, оагI. 149). ЗаконагIа боагIа, вешта аьлча «Долла хIама де мукъа лу, законо ца магийташ долчунгара дIайиккхача», хIаьта юкъарча социальни маIанга диллача социалистически моральни йоккхийча нормаштеи дIадехараштеи духьала доацачунга дIайиккхача яхача принципагIа тIом бе.

Игорь СТЕПАНОВ,
юридически Iилмай доктор.

(АПН).

ДИЦЛУРГДОАЦА ВIАШАГIКХЕТАРАШ

Кавказ бахьан тIом лоаттабаь 45 шу дизар дездеча укх деношка дукха тIема ветеранаш боагIа Нохч-ГIалгIай республике. Уж ба 1942 шера Грознена тIаккхача гIийрта фашистски гIаьрахой совцабаьраш а юхалаьхкараш а.

Селхан г. Грознен Октябрьски района къахьегамхоша тIаийцар 4-ча гвардейски артиллерийски полка ветеранаш. Цу полка бIухой тIом бе болабеннаб 1941 шера 22 июне, вай Даьхе малхбузерча доазошта йисте. Цар гойтад мах баь варгвоаца денал, къонахчал, дисциплина, говзал. Из бахьан долаш хьалхарчарца цхьана царна еннай «Гвардейский» яха еза цIи. Майра летай полк Орджоникидзена гаьна йоацаш хиннача моттиге, Малгобек мукъайоаккхаш, йоаккхаш, грозненски мехкдаьтта моастагIашта кара ца кхоачийташ.

Къаьстта йолча Приморски арме ветераний совето дайтача моаршал тIа белгалдаькхад, Кавказ фашистех мукъайоаккхача гвардейцаша доккха дакъа лаьцалга. «Артиллерийски полка бIухоша. — йоах цу тIа. — Кавказ лораеш накха духьала оттабаьб фашисташта. ДIагIоргда бIаьшеренаш, цхьабакъда, кердача ноахалашта дицлургдац шун денал. Могаш-маьрша, ираз долаш хила шо, Даьхе бахьан беча балха тIа толамаш даха аьттув балба шун!».

Селхан ветеранаша Грозне гIолла экскурси йир, краеведчески музее бахар. ХIаьта сарахьа уж вIашагIкхийтар Н. К. Крупскаяй цIерагIча культура Дворецe, цигарча тIемен къахьегамен сийлен музея экспонаташка хьежар.

Тахан ветеранаша города цхьайолча школашка денала урокаш чакхйоахаргья, Октябрьски района партийни, советски болхлошца, комсомольскии пионерскии активашца вIашагIкхетаргба. Цул тIехьагIа уж Эльхотово гIоргба, 1942 шера бирса тIемаш лаьттача моттигашка хьажа.

ДикагIйола опыт — массанена

ТОЛАМИЙ КIИЙЛЕ

1270 гектара тIа кхеду оаха ялат. Карарча шера тха лаьтта леладераша боккха толам баьккхар — хIара гектара тIара 35,4 центнер ялат чуийцар. Укхаза дагадохарагIа аьлча, соахка тха районе юкъера хьаийцача хIара гектара тIара 16 центнер мара гурахьа дIадийна ялат даьккха дацар.

Сенах латт укх шера оаха иштта боккха толам баккхара къайле?

Эггара хьалха ала деза, подрядагIа болх беш йолча коллективаштеи совхоза администраценеи юкъе оттадаь договорни декхараш тешшамеи дерригеи кхоачашдарах. Аз ювцаргья цу декхарий керттера пункташ. Администраце аьлар ялат кхедерашка юкъера хьаийцача хIара гектара тIа 26 центнери 300 гектар дIалоацача индустриальни технологегIа лелаеча цхьан участка тIера 40 центнери ялат доаккхе мел эша техника, хьаьнагIдола лаьтташ, дикагIдола фу, удобренеш, ядохимикаташ дIалургья, аьнна. ХIаьта С. Шебиевеи, В. Митаевеи кулгалдеча подрядни коллективаша шоаӣ оагIорахьара дош делар, планагIа лаьрхIа хьувкъам чуэца а ялат кхедара технологе бокъонаш цIенхаштта лорае а.

Цхьа гIулакх да договорни декхар шийна тIаэцар, хIаьта вож — из кхоачашдар. Эггара хьалха, из вахаре кхувла йолаелар администраци. Бригадашта дIаелар мел эша техника, удобренеш, гербицидаш, ядохимикаташ, районированнии лакха хьувкъам телен дика фу. Из деррига а договора тIа белгалбаьккхача боарамагIа дIаделар.

Боахаме хиш дехкаш долча 1300 гектар лаьттах дикагIйола 510 гектар гурахьа дIадувча ялата хьакъоастайир, цу юкъе индустриальни технологегIа кхею 300 гектар а йолаш.

Шоаӣ деша даӣ хилар ялат леладераш а. ДIадувш дола лаьтта хьалхе а тIехдика кийчдир. Индустриальни технологегIа кхеергйолча хIара гектара тIа лаьтта ахалехьа ехкар 12 центнер минеральни, 200 центнер совгIа органически удобренеш. Иштта тоъал удобренеш тайсар кхыча лаьтташка а. Ялат дIаделехьа гербицидаш техар, зене йолча баьцах хургбола хьувкъам лора а беш.

Гурахьа ялат фу Iочулужача боарамал 5—6 сантиметр кIоаргагIа лаьтта тIоадал йолча хана мара дIадензар. ТIаккха ялат дIадувш йоахкача агрегаташта из IотоIадайтара, лаьрххIа приспособленеш ехкар.

Шелал хьатIаотталехьа хиш дехкача лаьтташка, хIара гектара 800—1000 кубометр кхоачийташ хиӣ техар. Иззал хиӣ тоха вIаштIехьдаьлар хиш ца дехкача кхы а 200 гектара тIа.

ЦIенхаштта лорайир индустриальни технологи бIаьстани ахкани замалахьа ялаташ дIадийнача кхашта доалдеча хана. Цахаддаш, шин сменагIа болх а беш хиӣ дийттар, иштта деррига а гIулакх хьаькъалца вIаштIехь а даькъха чуийцар хьалкхебаь хьувкъам. Укхаза шиӣ дош кхоачашдир администраце. Бригадашта дIаелар договора тIа белгалъяьккха хинна комбайнаш, жаткаш, транспорт.

ХIаьта цунах хьабаьнна пайда гуш ма биӣ. Гурахьа ялат дIадийнача лаьтташкара, хIара гектара тIара 52 центнер а йоаккхаш, кIа даьккхар оаха. Планал совгIа хIара гектара тIара 10 центнер йолаш ялат чуийцар деррига совхоз хьаийцача.

ЦIаьккха а да белгалдаккха дезаш. ХIара ялат кхедечо чакхъяьккхар шийна дикагIа ховш йола технологически операци. Масала, лаьтта тоадеши ялат дIадувчеи хана шоаӣ гIулакха говзанчаш а хинна дIаэйттар механизатораш Р. Аскиев, Т. Расуев, Ш. Ашмерзоев, хиӣ тохача — Б. Кайсаев, И. Алиев, Ю. Жангириев, хьувкъам чуэцача хана Р. Темирови, И. Абдурахманови. Уж берригаш шерача профила механизатораш ба.

ХIара гектара тIара 35 центнер ялат даккха атта дац. Кхы а халагIа да даьр дIачIоагIде. Цу гIулакха тIадерзадаь ла хIанз В. Митаевеи, С. Шебиевеи кулгалдеча подрядни подразделеней низаш. Цар хIанз дош деннад доакъара культураш кхееча лаьтташкара а лакха хьувкъам баккха. Эггара хьалха лаьрхIад лаьтта кийчдараи удобренешца хьаьндараи йола технологи нийсса кхоачашъе. Кхаш аьхад оаха боал кIалтIа ца боаккхаш кердача хьисапе. КIезигагIа оасар тIадоалача моттигашка деза дискови макхаши культиваторашш чакхъяьхаӣ. ХIаьта дукха оасар хулача лаьтташка нохарашца чакхбаьннаб.

Хьалха санна уж операцеш чакхъяха тешам белар эггара йоккхагIа опыт йолча механизаторашта Б. Кайсаевна, Р. Аскиевна, Р. Магомадовна, М. Альбековна. Цудухьа цар ханнахьа кийчдаьд деррига а лаьтташ. Юкъейихьаӣ эшаш йола удобренеш. ХIаьта механизатораш М. Ахлуев, М. Музраев, Х. Мамакаев, цар сменщикаш цахаддаш хиӣ тохаш боахк. ХIара гектара дIакхоач, кIезигагIдале, 2000 эзар кубометр хиӣ. Шинна а подрядни бригаде дIадера Iалашдаьд хьалхарча классагIа дола фу. Цу дерригне вIаштехьдоалийтаргда юбилейни шера санна, пятилетка кхоалагIча шера а лакха хьувкъам кхебе.

Ш. ЯНДАРОВ,
«Гвардейский» совхоза воккхагIвола агроном.

Нов. З. М. Магомедовна Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен грамота яларах дола

НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА

УКАЗ

Дуккхача шерашка беркате болх барахи общественни вахаре хьинаре дакъа лацарахи Нохч-ГIалгIай Автономни Советски Социалистически Республика Сийлен грамота лойла **Магомедов** Закир Мирхоевича — СССР Минмонтажспецстроя Къулбаседа-Кавказа производственно - распорядительни управлене начальника.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь С. КОЖУХОВСКИЙ.

г. Грозный
1987 ш. 1 октябрь.

Нов. У. Д. Евлоевна Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен грамота яларах дола

НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА

УКАЗ

ГIишлош ю промышленни материалаш хьаеча дуккхача шерашка беркате болх барахи общественни вахаре хьинаре дакъа лацарахи Нохч-ГIалгIай Автономни Советски Социалистически Республика Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен грамота лойла **Евлоев** ДзаIамий Iумара — Нохч-ГIалгIай карьероуправлене директора заместитела.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь С. КОЖУХОВСКИЙ.

г. Грозный.
1987 ш. 1 октябрь.

Нов. Х.-Б. Экажевна Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен грамота яларах дола

НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА

УКАЗ

Дуккхача шерашка беркате болх барахи общественни вахаре хьинаре дакъа лацарахи Нохч-ГIалгIай Автономни Советски Социалистически Республика Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен грамота лойла Экажев ИзмаIалий Хьажбикара — РСФСР Минжилкомхоза «Кавказгазспецстрой» треста управляюще заместитела.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь С. КОЖУХОВСКИЙ.

г. Грозный,
1987 ш. 1 октябрь.

Н. н. Г. И. Володинанеи Т. Д. Мурзабековaнеи Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен грамота яларах дола

НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА

УКАЗ

Халкъа образоване системе дуккхача шерашка дог цIена болх барахи общественни вахара юкъе хьинаре дакъа лацарахи Нохч-ГIалгIай Автономни Советски Социалистически Республика Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен грамота лойла:

Володина Галина Ивановнана — № 5 йолча юкъерча школа хьехархочоа. г. Грозный.

Мурзабекова Даута Тамарена — Ново - Редантски № 24 йолча бархI шерарча школа хьехархочоа. МагIалбика район.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь С. КОЖУХОВСКИЙ.

г. Грозный.
1987 ш. 1 октябрь.

ЗАВОДИ ЦУН ЭКОЛОГИЧЕСКИ КХОАНЕИ

Тха районе меттел ерригача республике бахача наьха теркам тIаозаш гIишло я Гудермесе хьалъеш йола биохимически завод. Цун йоккхалга диллача комбинат ала а мегаргда цох. ХIаьта низага диллача Трипольски яр мара цул низ болашагIа предприяти а хургьяц из хьалъяь яьлча цу профилагIа. Арахеца лаьрхIача продукце номенклатурах аьлча из тайпа кхы яц вай мехка.

Цхьабакъда, наьха ха безам бар духхьал завода низи цо арахецаргйолча продукцехи лаьца хинна Iац. Цул кIезигагIа теркам тIаозаш дац экологически оагIонгахьара дола дешаш а:

«Iалам лораделга дIахо тоадараи Iалама ресурсех биззагIа пайда ийбараи дезарех» болча СССР Лакхехьарча Совета соцам тIа белгалдаьккхад «Iилма-технически прогресс сихъелга айхха бувзам болаш хила деза Iалам а цун ресурсаш а лораярца, наьха вахара, могашала хьалаш лерттIа хилийтарца».

Цудухьа Гудермесски биохимически завод болх бе йолаелча гонахьарча Iалама зе дергдолаш хIама хургдий-хьогI, аьнна, хет цхьаболча наха. Цу тайпара хаттараш тIадолаш дуккха письмош ух редакце.

МалагIа продукци я заводо арахеца йолаергьяр? Предприяте хьалхара комплекс болх бе йолаялийта езаш я 1989 шера. Цо арахецаргья лизин оала доакъара концентрат. Из хьайбашта чIоагIа эшаш дола аминокислота да. Завод бокъонца болх бе йолаелча шера 10 эзар тонн лизин арахецаргья цо. Тахан вай мехка лизин доаккхаш дац. Цудухьа цун лоархIам мел боккха ба дIахайтара укх тайпара цифраш йоалаергья вай. Лизина цхьа тонн хьайбашта луш болча 80 тонн фуъа маьха я. Цо кхы тIа а 10 — 12 тонн дулх тIаккхетвйт. ТIаккха юрта боахама мел пайда боалаш из гIулакх да, дувца а мича эш.

Завода шоллагIеи кхоалагIеи комплексаш болх бе йолаялийтарца арахеца болабергба дрожжаши, бета-каротини. Бета-каротин арахецаш Украине цхьа предприяти мара яц вай мехка. Шера цо арахецар 2 тонн из продукт мара яц. ХIаьта Гудермесски биохимически заводо шера 40 тоннага дIакхоачаш из маьхе продукт хьаергья. Духхьал цхьан Днепропетровски областе цхьайтталагIча пятилетка шерашка цунах хьабаьнна экономически пайда 20 миллион сом ба. Цудухьа вай ювца продукци арахеца езалга цхьаккха шеко йоацаш да.

ХIанз дувцаргда вай завод болх бе йолаелча гонахьара Iалам бIехдар кхерам ба е бац. Предприятена дукха хийн фои эшаргда. Хица Тийрко Iалашъергья из. Терски бассейна чурча чкъаьрашта зе дергдоаца гIулакхаш хIанззе а вIаштIехьдоахаш да.

Цхьабакъда, наха дуккагIа кхерам тIатувсар котельнера араухаргбола кIури, отходаши я. ХIаьта цу даькъе а фо, пайда ийца даьнна хиӣ лаьрххIа йолча очистни сооруженешка гулдергда. Уж тайпа 30 йоккха объект хургья завода гонахьа. Механически биологически цIендаьчул тIехьагIа пайда ийца даьнна хиӣ Шолжа чу дIачуухаргда. Завода керттерча микробиолога В. Бессонова яхачогIа, хьалхе а даьча тохкамаша хьагойтар пайда а ийца анализах чакхдаьнна хиӣ хIанз Шолжа чу долча хил цIенагIа хургдолга.

96 — 100 процентага дIакхоачаш завода гонахьара фо цIендеш лаьрххIа фильтраш латтаргья. Цул совгIа укхаза пайда эцара духхьашха керда технологи юкъейоалаергья. Хьалхе цIендаь фо лаьрххIача турбашка Iоа а деш тIаккха доагадергда.

Белгалдаккха дезаш да Гудермесски биохимически завод санна йола предприятеш лаьрххIа оттаьйча положенега диллача нах бахача моттига 500 метр гаьна хила езалга. ХIаьта ер завод 3000 метр городал арахьа я.

Биохимически заводацара дIакъоастае йиш йолаш яц санитарни служба. Из декхарийла я хIара дийнахьа гонахьара Iалам тахка. ХIаьта городера, республикера цу тайпара службаш хадданза предприяте санинспекторий балха лостам тела а цунна тIахьожам лоаттабе а декхарийла я.

БIарчча хьаийцача бIеха хиш, фо цIендара гIирсаш хьалдарга дIалахийта лерхI 15 миллион сом. ДIахо йодача хана уж гIирсаш ерригача Гудермеса а гIулакх деш хурга. Город дегIаярга хьежжа дегIаухаргда уж а. Цудухьа кхетале хала дац Гудермеса дIахора вахар биохимзаводаца айхха кхотаденна хургдолга.

Завод хьалъелга шерра дIадоладеннад. Керттерча производственни объекташца цхьана хьалдеш да очистни гIирсаш а.

М. УДУГОВ,
«Красное Знамя» яхача Гудермесски городской газета болхло.

ЭЗДЕЛ

Ер статья язъе кийчлуш дукхача нахага цхьа хаттар дир оаха: «Эздий саг еа хьанах ала йиш я?»

— Эздий саг ва аьннарьннача дар, шийна тIадилла декхар цIена кхоачашдер, ший Даьхен сий дожадергдола хIама ца дер, — аьлар цхьанне.

— Курал-сонтал ца йоаллачох, новкъостал эшар хьаллоацачох, бакъдар духхьала дIаолачох лархIа мегаргва цу тайпара саг, — тIатехар шоллагIчо.

Ший дегIаца сабар долаш хила веза эздий саг, — аьлар кхоалагIчо.

— Эзделах дувца йиш йий, нагахьа санна кхыча къамел бола нах лоархIаш, Даьхенна эшшача моттиге ший са дIадала кийча волаш из веце, — юкъевера виъ-лагIвар.

Зийра оаха, цхьанне аланзар: «эздий саг — эздийча тайпан мара хила йиш яц».

Оздоев ИбраьхIама оттадаьча «Эрсий - гIалгIай словара» тIа эрсий метталара пхи лексема (вежливость, культурность, воспитанность, нравственность, порядочность) вайнаьха цхьан деша — эздела йоагIа.

Масала, эздийча сагах яхка езача оамалех лоархIаш хиннай: Iохар-хьалгIаттар, дIаоттар, ладувгIар, хаттар дар, никъ битар, кхыдараш. Тахан цар лоархIам лохбеннаб, уж эшаш гIулакхаш дац, ала, дахкац тхо: Цул совгIа, ший дегIаца вIалла а эздел долча саго леладанза даргдоацаш да уж. Тхо ала гIертар цхьаькха да: наха нийса оалаш ма хиллара, алхха «декъа эздел» леладарах далац гIулакх!

ХIара саго ха-зама яьлча шийга хатта деза: нийса вахий- хьогI со? Сайна могашдар а ховшдар а дой аз? Фу де деза аз лаьттан тIа сай лар йитара, тIехьенга сайх доккхал дайтара?

«Нийса ваьхавий-хьогI со?» Атта доацача а хIара сага хьалхашка оттанза даргдоацача а цу хаттара бIубенна жоп дала йиш йола саг ираз долаш ва! Революци яьннача хьалхарча деношка денз цу тайпарча наьха — сий цхьанна мехка цIаккха ца хиннача бесса айдир Советий Iаьдало, Коммунистически парте. Вай социалистически Даьхенна карагIдаьнна Iалаьмате доккха социально - политически маIан дола хIама а сийлахь-йоккха котало а я из. Хьо моллагIча фух-тайпах, къамах вар, аьнна, доацаш, хьайна тIадилла гIулакх цIена, дог лазаш кхоачашдой — почтальон е йоккхача завода директор, доярка е цIи хеза Iилманхо, хьехархо е болхло хилар ца къердаш, сий ду вай мехка. Цу тайпарча нахах оал: эздий нах ба уж.

Хийла хаза йиш я: «Вайнах санна эхь-эздел долаш, хьаша тIаэцаш, боккхагIбараш лоархIаш къам дац», оалаш. Из лоаца кхетам болча наха мара ала йиш йолаш хIама дац. ХIана аьлча, кIезиг-дукха яйза а, кхыча къамийн халкъийн оамалаш, гIулакхаш довзачар ала таро яц из тайпа дош. ХIаьта из геттара кхераме лазар да. КIоаргдалийта йиш а йоацаш! Цу хьакъехьа геттара нийса аьннад КПСС Программа тIа: партена, вай пачхьалкхенна лов, хIара советски сага дег чу СССР дерригa къамаши народносташи вIашкаувзача доттагIалеи вошален уйла хулга.

ХIаьта дика оамалаш, эздий гIулакхаш — из доккха е зIамига хиларах, духхьал цхьан къаман хила йиш яц. Адамаша бIаьшеренашка водар а нийрчадар а дIадоаккхаш, заманца товшдар, сага сий айдешдар лорадеш хьанийдеш хьадаьхкад.

...Эздийча наха, моллагIча заман чухь уж баьхабале а, эггара хозагIдола иллеш кхалнахах даьхад. Кхалсага сий лохделга вай багахбувцам тIа нийслуш дале а, нонагIча даькъе наьна, йиший, сесага цIен-юкъера моттиг лакха лоархIаш хиннай иллешка, дувцарашка. Кхалсагаца дов-чIир лелаеш хинназ, еппараш елга геттара эсала лоархIаш хиннад, наькъа тIа кхалсаг кхийтача говра-баьри Iовоссаш хиннав.

ХьалхагIа, гIалгIай лоамашка баьхача хана, оакхарех, наькъа тIа нийсбала тарлуча кхыболча кхерамах кхалсаг лораяра, герз бе а делле, хьалхаваьле водаш хиннав маIасаг, йоах. Мухь ги а белле, цунна тIехьа йоагIаш хиннай кхалсаг.

Из-м кхетаде хала дац. Мишта кхетадергда, тIалатташ цхьаккха кхерам боаццаше, дай IаьдалагIа иштта хила деза, яхаш, тахан а тIехь укх тайпара хIама нийслуш хилча; киса кулгаш а дехке воагIа европейски костюм тIаювха къонах, хIаьта деза тIормигаш (галеш-м наггахьа мара нийслац), текхадеш йода кхалсаг. Фуд из? Къаман Iаьдал да из е хьалхаваьнна водачун дегIаца эздел ца хилар да? Цу хаттара жоп лахара, хетаргахьа, дукха хьаькъал эшац.

Цхьаболча наха оал: газеташ тIа, телевидене а радиос а сов дукха дувц дIаяхача замах юхедисача нийрчача гIулакхех. ВорххIе даь ханара хьадоагIар, вайнаьха IаьдалагIа чIоагIденна хьадоагIар дIадаккхара тIахьех цар.

Иштта дий-хьогI из? Даьша машинаш а нийца дIахийцача «кIанташа», оакхарий санна тIабетталуш, наьха мехкарий удабар, къозлаш дар, базар яр, хьаьнала къахьегаш бахача наха наIалт оала кхыдола нийрча хIамаш леладар «ворххIе даьх юхедиса» да?

Эзделаца тарлуш дий кхыча къамех болча нахах эхь-бехк ца хетар, хьай тайпан нах, хьай гаргара нах «дикача моттиге» дIатарбе гIерталга. Харцахьа хIама даьдале а, «хьай саг» бехктокхама кIалхарваккха гIерталга.

Со эздий саг ва, яхаш, наькха тIа бий беттар, шаьра хабараш дувцар пайдана дац, цун гIулакхаш кхыча бесса хилча. ХIаьта цхьа бахьан а эздел доалла саг (моллагIча къамах из вале а), вокха саг е йоккха саг, бер бе доалла кхалсаг, деррига дIадаьлча, шийл воккхагIа вола саг уралатташ хилча Iохайна вагIаргвац автобуса чу е трамвай чу. Бакъдар вай дувце, тхона а шоана а, газет дешараш, хийла моттиг нийсъеннай городской транспорта чу багIа вайнаьха кагийнах а мехкарий а гIалгIа е нохчо хьачуваьлча уралелхаш. ХIаьта кхыча къамех бараш уралаттача хана, корагIа ара а хьежаш, тIаккхалча багIаш. ЛерттIача саго де йиш йолаш хIама дий из? Эзделах-м вай дувца а дувцац...

Итташ а итташ а къамех бола нах бах вай республике. Цудухьа вайх хIаравар Iомавала веза, къамаш къеста а ца деш, балха тIа, общественни моттигашка, вахача-лелача вIаши сий деш, вIаши лоархIаш, эшачоа новкъостал деш, эздий гIулакхаш леладеш хила.

Цунца дувзаденна тхона дагадехар йоазонхочун А. П. Мальсагова зIамига дувцар: «Станице ера иллен халхарен къаман ансамбль. ЧIоагIа безам бар артисташа вайнаьха халхар мишта ду хьажа. Толхадаьдий-хьогI цар из? Къаьнача IаьдалагIа лоаман наха а казакаша а деш хиннача тайпара дой-хьогI цар из? МалагIа казак е лоамаро Iелургва цунга ца хьожаш!

Клубе ваха геттара чIоагIа безам болаш вар дезткъа шу даьнна Увайс а. ВиIий йоIо билет а деннадар цунна.

— А, со гIоргвац... — доккха са даькхар къоанočо. — Федора хьалхашка куц дац.

Къаьна Федор Максимович, казак — Увайса дукхахьа ханара доттагIа.

— Хьо клубе вахача хьа доттагIа эгIаза хIана вода? — тIехьара йоалаш яцар виIий йоI.

— ЭгIазвода, ва са йиIиг, хьалхагIа киназ чухиннача цIагIа клуб йоландаь, хIаьта цига цхьан хана далла гIулакх де нхав Федор. ТIаккха цига халхарашка хьажа вахача мишта хургвар со. Ай мичара, эггара гаргагIа болча доттагIашца а эздел леладе доагIа. Хье гIо хьо клубе.

Цу ханна корагIа хIама техар Федор Максимовича: Яьй, Вася, мичахьа ва хьо? (Казако иштта цIи йоаккхар Увайсах).

— Волле, Вася, клубе гIоргда вай. Къоначар лезгинка толхаьй, йоах...

— ХIа-а, хIанз гIулакх кхыча бесса да, аьнна, кийчвала волавелар Увайс».

ДIауйла йича, кIоарга маIан да цу лоаццача дувцара.

Халкъий доттагIал, халкъий вошал... Цхьанна хIаманца диста, мах бе йиш йолаш дац из! Бакъда, нанас бер санна даим лораде а боча леладе а дезаш да. Эггара хьалха цIагIа Iомаду бер кхыча къамех бола нах лархIа, царца эздел леладе. Нагахьа санна цIагIарчар: фунаьхк даь къам — иштта да, минаьхк даьчох уж во оамалаш йоахк, яхаш дувца хабараш дIахезача, беро автобуса чу кхыча къамах волча сага моттиг еннаш е кхыдола хоза доаца хIама даьд, аьлча, вай цецдувла дезац.

Гоама гIадж — лаьттагIа Iеттача — нийса Iи хила йиш яц! Долче, цIен юкъе дIадоладу кхыча къамех болча нахаца гIулакхаш лелдара культура Iомаелга.

Бера хана денз цу деша йоакхо яьяларе хила йиш йолаш хIама дарий Малгобекски районерча Инаркъе хиннар? Дика «кеп а оттаяь», кхычахьара хьатIабаьхка хьехархой чубахача цIагIа бийса яхачул тIехьагIа чуйиккха хиннав кхо хулиган. Мехкараштa йийттай цар.

Дукха ха йоацаш цу тайпара хIама хиннад Галашкарча больнице. Меннача хулиганаша йийттай кхыча республикера хьатIабаьхкача лорашта...

Халахете а, цу тайпара нийрча хIамаш наг-нагахьа нийслу республика кхыча моттигашка а. Сагота хила дезац вай: хулиганаш-м бехкам боацаш бисац е буссарг а бац!

Цхьабакъда, шек воаккхаш а уйла яйташ а да шоай цIа, да-нана, вошa-йиша йита (вайна долча гIулакха!) вай бераштa хьеха, юрташка бахача вайнаха дарба де хьабаьхкача специалисташца леладу къаман сий доаду гIулакхаш цхьаболчар дукха харцахьа ца лоархIаш хилар. Цу наха оал: «Кагий ма бий уж». «Менна хиннабецаре дергдацар», «Из-м сел айдаь дувца дезаш хIама а дацар, лета мара бий уж».

НIаний даьча дулха-м тух тохаргдар, тухах нIаний дича фу де деза-хьогI?!

Хаттар отт: дердайна лела уж йовсараш гIалгIай е нохчий цIагIа чу хIана лелхац. Инаркъе санна, керта мосаш а увзаеш, вайнаьха мехкарий текха хIана бац цар?

Цудухьа цIаьха а кертагIдаккха безам ба тха: вайцига хьатIабахьхача специалистаца, вайна юкъе бахача кхыча къамех болча нахаца оахца хилар, царца тоам боаца гIулакхаш леладар, царна качъахар, алхха из даьчун сий доадаь па Iеш, гонахьарчарна, тайпанна а юрта бахача наха а эхь долаш хIама да, аьнна.

Коммунистически парте керттера лоархI лакхача идейностен коммунизмана мутIахьа хургволчен, советски патриотизмана мутIахьа хургволчен, советски патриотизман пролетарски, социалистически интернационализман, къахьегамцеи общественни рузкъанцеи сакхетаме никъ лелабергболча уйланца къахьегамхошта кхетам балар, тIа-тIа дукхагIа духовни культура ганзашца нах бувзабалийтар, социалистически вахара хьисапа новкъарле еш долча гIулакхий хир хоададар.

ЧIоагIденнад, миллионаш а миллионаш а болча наьха сакхетам чу кхьчад халкъашта юкъера дохаргдоаца доттагIал, дерригача халкъий къаман культура а къамий сий а де дезаш хилар. Советски халкъ да экономически хьашташ, идеологи, политически де лерхIараш цаIаш хиларца кхотаена дикалга диллача керда социальни интернациональни общность. Цунна юкъевоагIа хIара саг эздий гIулакхаш доахкаш, хоза оамалаш йолаш хила веза.

Цхьан заман чухь ваьхача хьаькъал долча саго ма аллара: «Барзкъа санна хIама да эхь а сий а: из дукхагIа тиш ма лу, кIезигагIа йоакхо вай цун».

Ер къамаьл чакхдоалаш гIорваьннача испански йоазонхочун Сервантеса дешаш доаладе ловра тхона: «Хам бе велча бе мах боацаш, мах бе велча булургбоацаш да эздел».

Кхы нийсагIа мишта аргда!

А. МАЛЬСАГОВ,
филологически Iилмай кандидат.
М. ХАМХОЕВ,
журналист.

Специалиста хьехамаш

ЛОАРХIАМЕ ГIУЛАКХ

Август, сентябрь, октябрь бетташ — хьайбай унахцIенонга хьажара а эша дарба дара а дикагIйола ха я. Лазараштa духьала къовсам лоаттабеш хьайбаш Iангара дахара чусоцадалехьа лоархIаме да помещенешта, фермай территорешта санаци яр (молхаш тохар).

Бруцеллезни, туберкулезни доахан хиннача помещенешкара уйнаш, хIаьта хьаьш хьа а доахаш, тIера 12—15 сантиметр лаьттан тIоа дIа а боаккхаш гIулакх де деза. Иштта из болх бе беза ферма коа а.

ДIахо пайда эца йиш йолаш дола уй кхох, тIалетача лаьттах IоцIен а даь, дезинфекци е кийчбаьча маркхала чу дилла деза. Цу чу 3—5 ди даккхийтачул тIехьагIа маьлхе докъаде деза. Дохкаденнар, пайдана доацар доагаде деза.

Бруцеллезах доахан цамогаш хилар кхераме долаш чоалхане хьал отта мегаш да укх шера Сунженски, Шалински, Назрановски, Гудермесски, Ачхой - Мартановски районашка. ХIана аьлча кхоачамболлаш дика чакхбаккхац цига доаханеи шинараштеи диагностически тохкамаш дара, иммунизаци яра болх. Цудухьа Iа даккхийтара хьайбаш чусоцаду ха хьатIаккхача йисача юкъа, из кхоачамбоацар дIадаккхара колхозий, совхозий кулгалхой, ветеринарни станцей болхлой оарцагI ца баьхача даргдац. Из гIулакх чакхдаккха дезараш ба лакхе йийцача районий агропромий керттера ветеринарни лораш.

Мехка кхыча краяшкара, областашкара кхувлача, бруцеллеза духьала прививкаш янза долча хьайбаша доаржаде мегаш а да из лазар. Цул совгIа, профилактически карантин йолча хана царна «штамм 82» яха вакцина тохаш иммунизаци йича, дукха доахан остдала тарлу. Цудухьа иштта долча доаханна ткъесталагIча штамма кIезигача боарамах вакцина тохаш иммунизаци е еза. Цул совгIа Чечингосагропрома ветеринарни отдела пурам делча мара бе а йиш яц из болх а.

Профилактически дарба даран комплексни мероприятеш чакх ца йоахача боахамашка атта туберкулез кхет доаханна. Цул совгIа сиха а дарж из лазар. Цунна тешал деш да Надтеречни района «Минеральный» совхозе хиннар. Квалификаци лоха, лазарах дар кIезига ховш диагностически тохкамаш дар бахьан долаш, цамогаш дола дукха хьайбаш дита хиннад цига Iуллашта юкъе. Из бахьан долаш цар деррига доахан цамогаш даьд. Цу тайпара гIулакх нийсдалийта хиннад Ачхой - Мартановски района «Лермонтовский», «Новосельский» совхозашка а.

Хьалха могаш доацаш хинна доахан, дарба даьчул тIехьагIа, юха а цамогаш хулаш моттигаш а нийслу каста. Иштта хилар Грозненски района 1 Мая цIерагIча колхозе а. Цу тайпара кхоачамбоацараш нийс ца далийтара туберкулеза духьала боахамашка чакхйоахача мероприятешта хадданза тIахьожам лоаттабе беза РАПО-й керттерча ветеринарни лораша. ГIулакх лерттIа кхоачаш ца дераш цIенхаштта бехктокхаме оза беза.

Республика шаьрача моттигаштеи лоамашта юхерча зонашкеи гурахьа хьайбаех чIоагIа латт пироплазмидозни лазараш хьоадеш йола фашкаргаш. Цар доаржаде тарлу доахана юкъе пироплазмаз, франсаняллез яха лазараш. Иштта из нийслургдоацаш ,боахамий ветспециалисташа шиш болаш кхоачашъе еза фашкаргашта духьала къовсам лоаттабеш чакхйоахача мероприятей графикаш, хIаьта, къаьстта а, соахка уж тайпа лазараш геттара а чIоагIа даьржа дукха доахан хIалакдайтача Малгобекски, Грозненски, Надтеречни районий боахамашка.

Пироплазмидозни лазараш даьржача царна къовсам лоаттабара хIара боахаме кхоачам боллаш хила еза эшаш йолча молхай препараташ.

Укх шера бIаьсти тохкамаш деча хана цамогаш дар дукха доахан. Цун керттера бахьан — соахка гурахьа гинодерматозни лазарашта духьала ший ханнахьеи тешамеи химиотерапи яь ца хилар. Иштта из кхы нийслургдоацаш лаьрххIа йолча графикагIа, тIеххьара яр октябрь бутт чакхбоалаш а еш, шозза химиотерапи е еза доаханна.

Республика хаоттама а Iалама а хьалашка атта дарж гельминтозни лазараш. Цудухьа мониезиоз, диктиокаулез, гемонхоз, хабертоз яха, кхытайпа лазараш кхетаргдоацаш деррeгача хьайбашта, къаьстта а укх шера даьрашта, дегельминтизаци е еза. Из болх чакхбоаккхаш пайда эца йиш я тетрамизол гранулят, панакур гранулят, нилвером, мебенвет яхача препаратех цхьаннех, цул совгIа цхьа процентах латтача зенгала (медин купороса) маркхалах.

Коа тIарча оалхазараштa гурахьа геттара кхераме да респиторни лазараш. Цудухьа уж латаргдоацаш вакционаци ярал совгIа, лоархIаме да коа тIара оалхазараш леладеча помещенешка хадданза царна эшаш йола микроклимат хилийтар.

Респиторни лазарашта духьала къовсам лоаттабеш доккха новкъостал ду йодтриэтиленгликала аэрозолаша. Уж етта еза коа тIара оалхазар цамогаш хила тарлуча юкъа хIара кIирагIа.

Лакхе йийца мероприятеш ший ханнахьеи тешамеи чакхъяхаро хьайбай продукци алсамъяккхара шеко а йоацаш доккха новкъостал дергда.

Б. ДИКАЕВ,
Нохч - ГIалгIай НИВС лабораторе заведующи, ветеринарни Iилмай кандидат.

Доьзол дехьара

ЧССР. «Тухораз» яха юртбоахама кооператив — республике эггара дикагIчарех цаI. Боахама къахьегама коллективо ялата, шекара свеклай, сомий дика хьувкъам хьалкхебаьб. ЧIоагIача экономика таро лу цунна дукха гIишлош хьалъе, лоархIаме социальни декхараш кхоачашде.

Кооперативни хьисапе доал деча шерашка юртах хоза, дика тоаль, экономически дегIаена поселок хьахиннай. Цун дукхагIдола толамаш председателаца Мирослав Клусачекаца дувзаденна да.

СУРТА ТIА: чехословацсо-советски доттагIала кооперативни ЦIагIара салоIа комната. **ЧТК—ТАСС сурт.**

ДУНЕ ЦХЬАН КIИРАГIА

ДУКХАГIА СОЦИАЛИЗМАГАХЬА

ДIадахача кIирагIа ши хоам бар дунен халкъашта юкъерча общественносто шоашта чIоагIа теркам тIаозаш. 29 сентябре Москве КПСС ЦК Генеральни секретара М. С. Горбачева вIашагIкхетар хилар французски общественноста викалашца, 1 октябре М. С. Горбачева къамаьл дир Мурманске, города Ленина ордени «Дошо седкъа» яха медали дIаялара хетаяь хиннача торжественни собране.

Шин событе къаьгга хьахьекхар дукхагIа социализм хилара принципа ларда тIалатта советски чурен арахьарен политика органически бувзам болаш хилар. Советски кулгалхочо, белгалдаькхад Анса яхача итальянски информационни агентства, анализ яьй хIанз СССР-е чакхйоаккхаш йолча перестройка чурча политика а арахьарча политика а дуккхача проблемай, хIаьта мехка толаме хувцамаш хулаш латташ хиларах ше бIубенна волга хьа а хьекхар.

Ерригача континенташ тIара дуккхача откликашка белгалдоах иштта ядерно-космически замалахьа кхераме боаца машар хьабара философе лардага хьежжа дIакхайкаьча кердача советски арахьарча политика инициативаша Малхбузен дуккхача политически деятелашта дага а доацаш массане юкъарча кхерамзлен концепци утопей разрядера бокъонца йолаш йолча политика рангага яькха хилар. Дуне чIоагIа теркам тIабахийта хьожаш да мишта боаккх шийна никъ дунен халкъашта юкъерча гIулакхий, дунен политика кердача, демократически философе. Керда уйла ший гуманни, адамлен юкъарча критерешца а маьхаленашца а тайп-тайпарча тIоанашка чукхоачаш я. Малхбузе, цу тайпара белгалдоах цхьайолча комментарешка бокъонца йолча халкъа демократе инициативашта дала жоп лаха дезача кхаьчай.

ЧIоагIа хьашт долаш а хьаллоацаш а тIаийцай дерригача дунен тIа Къулбаседен оагIорахьара деррига чулоацаш йола советски арахьарча политика, М. С. Горбачева Мурманске дIакхайкая программа. Дукхача дипломатически обозревателаша нийса белгалдоаккхаш ма хиллара, цун ларде латт цу регионе вIашдухьала латтара тIема боарам хаьдда лохбара, бIарчча хьаийцача Къулбаседе — малхбоален а малхбузен а ахшарашка тIема активноста боарамашта доазув оттадареи уж кIезигдареи хьакъехьа сихха переговораш яра никъ Къулбаседа столицашка раьза ба керда советски арахьарча политика программа, цунца хьашт долаш мел йолча пачхьалкхенна хетар теркал а деш чIоагIа уйла тIаяхийта, дуккха оагIонаш чулоацаш, бокъонца хоадам болаш оттаяь хилара. Советски Союзо чIоагIдаьд Къулбаседен Европе ядерни йоаца зона хьаяра идея ше хьаллоацаш хилар, цу тайпарча зона гарант хинна дIаэтта ца Iеш, баллистически ракеташ тIалатта хин кIал гIолла лела лодкаш Советски Балтийски флотера дIадахар санна, гаьнна дIахьалхашкахьа гIа баккхара тIехьа йолга а.

Вай мехко могаю Къулбаседен Европерча фордашка тIема-форда активноста доазув оттадара хьакъехьара Финлянде президента М. Койвисто-инициатива. Воай оагIонгахьара вай а ях Балтийски, Къулбаседен, Норвежски, Гренландски фордий акваторе ВМС-и ВВС-и тIема активность кIезигъярахи гIулакхий боарамашта доазув оттадарахи, хIаьта иштта лодкашта духьалара герз Iоаделга къувсара доазув увттадар, тIема-форден тIема фегарчен низий йоккхийча ученей хьакъехьа хоам бар, ВМС а ВВС а йоккхийча ученешка Европейски процессана юкъейоагIача ерригача пачхьалкхений наблюдателаш хьехар санна дола юкъерча тешама гIулакхаш а дIалоаржадеш Варшавски Договорен НАТО-и организацешта юкъе консультацеш дIайолае. Теркал ца деш дисадац советски предложенешка Къулбаседени Арктикан реурсаш караерзаяра машаре цхьана гIулакхаш леладара дешаш а. Барт бе мегаргбар, масала, Европа Къулбаседенна цаI йола энергетически программа кийчъяра хьакъехьа е Кольски ахгIайрен ресурсех пайда эцара, тайп-тайпарча формашка, царна чуйоагIаш юкъара предприятеш а йолаш, кхыйола доккхийча гIулакхий проекташ чакхъяхара цхьана болх белга вIаштIехьдаккхара хьакъехьа.

Адамленна боккха лоархIам болаш хIама да Iилман наькъаца Арктика йовзилга. М. С. Горбачева дIахайтад вай Iоаяь опыт дIайовзийта, Канадаца вай долчча тайпара кхыча мехкашца Iилман обмений программа вIаштIехьяккха вай мохк кийча хилар. Предложени еннай иштта 1988 шера Мурманске Арктика Iилман тохкамашта координаци яра Арктикана гонахьарча пачхьалкхений конференци е, аьнна, цхьана болх беш йола Арктически Iилман совет вIашагIйоллара хьакъехьара дош цига дувцарг а долаш.

Гонахьара среда лораяра даькъе Къулбаседен мехкаша цхьана гIулакхаш леладелга боккхача лоархIаме а лоархIаш, Советски Союзо предложени еннай йоагтIаш йола объединенни комплексни план цхьана кийчъе аьнна, тундра, лесотундра,, Къулбаседен таежни районий Iалам лорадергдолаш. Юххера а, Европера Гаьннарча Малхбоале, Тихи океане, бода эггара лоацагIа бола никъ Арктике гIолла бодар болга теркал а деш. Советски Союзо дIахойт кхыча мехкий кемаш лелийтара Къулбаседера форда никъ хьабелла ше кийча хилар, вай ледоколашца уж накъадоахилга Iалаш а деш.

Советски предложенеш конструктивнии комплексни хилар бахьан долаш уж шерра хьаллаьцай. Цунца цхьана холуш да Советски Союза политика дерригача дунен тIа дукхагIа кхетаеш ме хул шоай агрессивни планаш пропагандистски кIийле йоацаш йисар кхераш сагота дола милитаристски антисоветскии низаш айдалар а. Цунца дувзаденна дунен общественносто дIахьокх реакце леладеча цхьаккха гIулакхаша перестройка кердача уйлан наькъа тIара Советски Союз йоаккхаргйоацилгах ше тешаш хилар.

ВIАШИ ДIА-ЮХА ДУВЦАР КХЕТАДАРА ХЬАЛЕ

28 сентябре толаме дIаболабелар КПСС ЦК Политбюро члена, СССР кхыча мехкашцарча гIулакхий министра Э. А. Шеварднадзе Латински Америка цхьадолча мехкашка баь никъ. Советски министр хиннав официальни визитагIа Бразилеи Аргентинеи, укх кIирагIа хургва Уругваеи Кубеи.

Уж деррига мехкаш чIоагIа шоайла бе-бе а да, Советски Союза гаьна дадаш а да, цхьабакъда, Аргентина кхыча мехкашцарча гIулакхий министра Д. Капутос нийса белгал ма даккхара, «географически гаьнеи социальни системаш бе-беи яле а цар позицеш вIаши тара я лоархIаме йолча дунен халкъашта юкъерча проблемашта а вIаши аьттув болаш цхьана леладу гIулакхаш толаме дегIадоаладара йолча реальни таронашта а».

Бразилеи Аргентинеи яьча визитий итогаша хьахьекхад политически диалог дIахо шерьяраи шинна оагIонна аьттув болча тайпара дунен халкъашта юкъера гIулакхаш дегIадоаладаран йола реальни позитивни перспективаш йолаш йолга. Дунен халкъашта юкъера хьал дувцача хана белгалдаькхар. хIанзарча заман керттера дош — адамлен цивилизаци метталоаттаяр, ядерни боаца а низагIа байташ боаца а машар бар, дунен халкъашта юкъера эффективни тIахьожам а хургболаш массане а дизза а герз дIадаккхарга кхачар. Советски оагIонгахьара дIахьекхад герзаш Iоаделга юхатохара, машар чIоагIбара, цхьана гIулакхаш леладара, халкъашта юкъе тешам оттабара латиноамерикански пачхьалкхенаша конструктивни дакъа юкъе хьош хилара ше раьза хилар.

Бразиле а Аргентине а переговораш йолча хана чIоагIа теркам тIабахийтаб арахьарча декхарий проблемана. Из проблема — керттера я бIарчча хьаийцача дегIадоагIача мехкашта а, къаьстта лаьрхIача Латински Американа а. Аьлча кхоачам ба, Малхбузенна цо дIадала дезаш доалла декхар хIанз 400 миллиард доллар долга, хIаьта цу декхарагIа дIателача алхха проценташа дIалоац ахаш гаргт латиноамерикански мехкий экспортни поступленеш. Ховш да, из проблема, советски оагIоно дIакхайкадаь ма хиллара, къоастае йиш я алхха, дегIадоагIача мехкий социально - экономически эшараш, хIаьта иштта дунен боахам стабильно а гармонично а дегIабара хьашташ теркал а деш глобальнии нийсен гIулакхаш тоадара наькъагIа.

Советски министра переговораш йолча хана шинна а мехка хиланза даргдоацаш лаьрхIад «дегIаахара герзаш дIадахара» принцип практике чакхъяккхар. Ховш ма дий герзаш дIадахара даькъа реальни гIулакх чакхдаккхаро тIехьатетта йиш йоаца дуккха экономическии социальнии проблемаш, масала дегIадоагIача мехкашка, къоастаяра кхы тIа ресурсаш хьожае таро хургйолга.

Ховш да, дунен тIарча хьала кхераме долга дунен экономикера равновеси цIенхаштта толхаяь лоаттаяр а тIехь - тIехьагIа шерлуш латта дегIадаьхкачеи дегIадоагIаш долчеи мехкашта юкъера юкъ а. Цунца дувзаденна министраша бакъдаьд пачхьалкхений экономически кхерамзле Iалашъянза яргйоацилгах, керда дунен халкъашта юкъера экономически порядок оттаяра наькъаш лахара деррига низаш оарцагIдаханза даргдоацилгах шоаш тешаш хилар, дерригача мехкаша, цар политическии социальнии системаех тийша хIама а доацаш, цу процессе дакъа а лоацаш.

Советски министра Латински Америка мехкашкара визит вIаши дIа-юха дувцар кхетаделга чIоагIдаран халкъашта юкъера доттагIал чIоагIдаран гIулакх деш хургья.

Геннадий ШИШКИН.
(ТАСС).

Латекс — вай синтетически материалий бIаьшере а тIехьа дунен халкъашта юкъерча рынке чIоагIа лоархIа шурий беса йола гевеи сок Вьетнама Къулбехьарча Шонгбе яхача провинце каучуконосаша дуккха итташ шераш хьалха денз йоах.

ХIанз СРВ кхоачашъеш я 2000 шерага гевеи плантаци 600 эзар гектарага кхоачаш шеръеи миллион тонн промышленни латекс чуэцеи лерхIаш йола программа. Программа кхоачашъеча дакъа лоац социалистически содружества мехкаша, цу даькъе СССР-а а.

СУРТА ТIА: Шонгбе яхача провинце латекс чуэцаш йоалла кхалсаг.
ВИА—ТАСС сурт.

ВАЛДАИ. Ийица варгвоацаш Iалама хозал, шорал, кизга Iоакъа санна къегаш а малх хьалкхетача хана дехко кхаьла а йола бIарг ма кхоачча яьржа яда плесаш, зизашеи эрзои шоай хозача ашараща хьалдиза доагIа готта хи тоатолгаш, листа хьунаш, цига, черника, саьргаш тIара а баьца а комараш... Селигерски дийхка а баьций а фо чIоагIа дарбане да, кер хьалбиззалца из чуэза варгвий-те аьнна хетаргдолаш. Къаьстта хоза я укхаза хьунаш гурахьа, кхаьча рябина цIе беса йоагача, баьца юкъера грябаш хьакъедача хана.

СУРТА ТIА: лесничеш Н. Ишкови В. Петрови Собенски Iамашта юхе, царех пайда ийбе бокъо ца луш йола знак оттаеш боахк.

С. ПАНОВА сурт.
ТАСС фотохроника.

ЯЬТТIА ХАЧИ

— Хоттала кийрча хьакхий хурск мо бIех а веле, цIа ма воагIий хьо командировке вахача. Сона кIордадаьд хьо витта а хьона аьшк етта а, — аьнна аз Iояьккха са хачи хи чу етта йолаелар чураьнна са сесаг Товсари, — аьлар сога Темаркъас, наькъа юккъе со соца а ваь. — Из хьерча ца лу «жин» яха хачи мукъане эца хьайна.

— «Жин» алац хьона цох, эгIор, «джинси» оал, эрсий мотт Iомабе хьайна, — аьнна, цунна ена мух кIеззига южае веннавар со. ХIама хиланзар. Лоалахой оарцагIбаллала гIар эккха мегаш яр тха цIагIа, со цо яхачоа дIатIавахавецаре.

ШоллагIча дийнахьа Iуьйрийна со хьалхеи из тIехьеи а йолаш тика тIа дахар тхо. Мах беш латтача цхьан йоIа дIатIа а яха хьаьттар Товсаре:

— Уж джинси яха маIача наьха хачеш йий шуга?

Товсарена тIехьашка латта со бIаргашца ургI а пхоргI а виста а виста, лаккха ургIъяха латтача тупа юкъера сона мегаргйола хачи лаха эттар йоI.

— Ер мегаргья тха цIагIарчоа, — аьнна, йоIа бера цаI хьаяьккхар Товсаре.

— Ераш кагийча наьха хачеш ма йий, цунга товргьяц, воккха ма вий из, — аьлар йоIо, юстаро латтача сона бIара а хьежа.

— ДIаяла, — аьнна, кулг тессар Товсаре. — ХIанз-м ховш дацар зIамига малав, воккха малав. — Байна беций хьона, можамаши-мекхаши паркхаш Iо а эхка лела кагий нах?

— Хьавола хIаьта, «йиста вай», — аьнна со тIехьа а ваьккха кизга долчахьа яхар Товсари. Примерочне дIачу а ваьнна, тIайихар аз из. Этикетка тIа хьажача 50-гIа размер латтар. ГIогIашта сов тIатаьIа из йоландаь шек ваьннавар со. ТIаккха, иштта мода ма йий акхар, аьнна, из тIа а ювхаш хьааараваьлар со.

— Кхы Iояккха а езац хьона, хоза тов, — аьнна, сихха едда яха кассе ахча дIачу а денна, юхаера Товсари.

— Кхы йоккхагIа йола размер йий хаттал цунга, — аьлар аз.

— Эггара йоккхагIа йола размер я аз шоана еннар, йоах цо, — аьнна юхаера Товсари. — Волле, сенна еза хьона кхы йоккхагIъяр? Иштта тIатеIаь хул хьона цу тайпара хачеш.

ХIаьта а дIаваха лацар сона, Товсарена духьала вала а лоархIавацар, наха юккъе цо гIар яккхар кхераш. Со кхы меттахьа варгвоацалга а хайна сона хьехар де йолаелар из.

— ГIа баккхал, — аьлар сога. ГIа баьккхар аз.

— Мишта хет хьона? — хьаьттар сога.

— Къувл, — аьлар аз.

— ХIама дергдац, лелла ше а ше дIашерлургья из-м, — аьлар сога.

— Iохал, — аьлар сога. Iохайра со...

ХIа, аьнна, со Iолохлушше а...

Сага тIа ма кхоачалда сона тIакхаьчар. ХIа аьнна со Iолохлушше, яьттIар хачи. ЦIаста мо цIий а венна кIалгIолла дIа-хьа хьежар со, гонахьа саг вий-те, аьнна. Даьла диканца Товсари мара саг вацар. Товсари а цIийеннаяр.

ТIехьашка кулг а дилла, из Iояккха, аьнна, юха примерочне дIачувахар со. Дукха ваьллар Iоувзаеш.

— ДуIа деш воалл хьо цу чу, хьааравала, — яхаш гонахьа хьувзаш, садуаш Товсари а яр. ЯьттIа моттиг дIакъайла а яьккха, ше хиннача тайпара вIашка а йилла, хачи а ийца ше къамаьл даьча продавеца юха дIатIаяхар Товсари.

— Маезза хиланзар ер, йоI, — аьлар цо, — юха дIаэцалахь.

Хачи дIа-хьа а йийлла, хьажача йоIо аьлар:

— Эца йиш яц: йоаттIаяьй.

Ала хIама доацаш йисар Товсари. Тхоай хачи тIаьн кIала а елла, чудаха, аьнна, арадаьлар тхо. БIаьхача наькъа цкъаь цкъа йистхиланзар Товсари. Цун фу дагадар хац сона, бакъда, со-м гIадвахавар. Во хьал дар сога из яьттIа хачи а ийца чуваха вийзаваларе. «Херх» хьекхаш вутаргвацар. ХIанз беррига бехк ший ба. Из эца, аьнна, дагайохийтар, со тика тIа вигар, Iоха аьнна из сога хачи йоаттIаяйтар ше я.

ФЕЛЬЕТОН

Чуеча, даггара тIакIалтIайохаш хьийжачул тIехьагIа юкъе кийг мо цхьа чопилг а багIаш, дIатIатийга доалла цу хаче кIадах дола цхьа зиг корадича, доккха са а даьккха, аьлар цо:

— ХIама дергдац. — Доадергдац вай укхох денпар.

ТIаккха цу зигах бIаьхо оаса а баьккха, яьттIача моттига тиллар а даь дIатийгар цо хачи.

Командировке се дIа-хьа мел водача хана из, хачи тIаювхар аз. Товсаре яьххача тайпара гIогIашкара шер а енна, кIезига - дукха паргIатагIа а яр. Иштта лелаш, юкъ-юкъе дагаухар сона: «Мичахьа, малагIча моттиге яь хачи я-хьогI яр» — яхаш. Адрес-м дар хаче тIа: Грознера «Силуэт» яха объединени. ХIаьта а цу «Силуэта» филиалаш дукха ма йий республика ерригача районашка: «Макка», «Райхьант», «Маржан», «Банати», «Цаэш» яхаш кхалнаьха цIераш а техка. МалагIа «Банати», малагIа «Маржан» я-хьох цун ло баьккхар, из тийгар аьнна, духтIавала атта дацар. Юххера а лелаш-хьувзаш Назрановски района Экаж-Къонгий юртарча «Iайшета» коа кхаьчар со. Иштта цIи йолаш я из. Цехе дIачувоаллаше а, яйзар мехкарашта сона тIаювха шоаш тийга хачи. Со юхе гIолла тIехвоалача хана «ткъарре» болх беш йола машинкаш сеца а еш, бIарахьежар. «Хьажал, нийса бахийтабий маха», — оалаш хезар сона цхьанне, шоллагIчоа лерге а яха.

Маьха-м со а вар раьза. ЦIеча таьца нийса, шаьра бихьа шолха маха ба а бар бIарг тIаозаш. ХIаьта а со шек ваьннавар, Товсаре тилла зиг бIаргадайна белийхьогI уж, аьнна. БIаргаго йиш йолаш-м яцар из моттиг: лаьрххIа кетар тIайийхаяр аз из бIарга ца яйта. Мехкарашка сай хаче хьакъехьа хаттараш де эхь а хийтта, хьалла магIахьа ягIача сай ханнара йолча йоккхача сага хьал тIа а ваха, хьаьттар аз:

— Оаш тегача хачей ло боаха моттиг мичахьа я?

— О-о, Теми, — аьлар цо, — из тхона тхоашта а хац. — Ло а баьккха тийда Грознера хьаена хачеш тийга а тийга, юхаяхьийтар мара, кхы тха гIулакх долаш хIама дац из.

— ТIаккха ер даьр малав, — аьнна цунгахьа букъ а берзабаь кетар хьалъайир аз.

— Из мо модель оаха тегац, — аьлар йоккхача саго.

...Ши-кхо шу хьалха цу цехе ло боаха участок яр. Мехкараштa цу сахьате ховра ло во баьккхар малав а бехке малав а. Цудухьа цу хана кIезигагIа араювлар укхазара сона тIаювхар санна йола наха бохам бу хачеш. ТIаккха цIаьхха объединенера указани ера из участок дIакъовла, аьнна. ДIакъайлар. Ялх мастера сокращени йир, оборудовани кхийча дIаоттайир. ХIанз ло а баьккха, Грознера хьал ца еча, уж хачеш тега йиш йолаш бац болхлой. Уж тега еза, брак яле а.

ХIаьта а шоай марка сий лораде гIертача болхлоша шоашта могар ду брак чакх ца ялийта гIерташ. Иштта цар хьахержа ло баьккха 400 совгIа теганза хачеш ядар складе сентябрь чакхбоалача юххерча деношка со цига хиннача хана. Кхыча филиалашкара а юхакхухьийта ма хургйий брак. Мел Iайна хургья-хьогI из объединене складашка. Зонх бар царга хьожалга.

Цу тIа цхьаькха а да цец ца ваьлча Iе йиш йоацаш. Нагахьа санна хьалъенача партена юкъера брак ца лохаш, из Грозне юха Iо ца яйташ ши кIира ха йоале, беррига бехк филиала кулгалхошта дIатIабулл. Атта дий хIара хьалъенача 5000—6000 хачена юкъера брак яр малагIа я хьажа.

Брак Грозне дIакхачийтара оттаяь ханаш телхаеш дукха моттигаш нийслу. хIана аьлча, из дIаяхьа транспорт яйта езар а объединени ше я. Лоацца аьлча, Iад а ший бе доал объединенена, тоха кийчбаь кхера а цунга ба. ХIанзарча гIулакхашка ладийгIача, из Iад укхазарча цеха начальника Кодзоев Хьамида духьала озадаь латташ санна хет сона. ХIана аьлча, цу цехо лерттIа гIабоаккхаргбола новкъостал гуш дац объединенера. Кхыметтел, цехе цIи йоагае солярка а шоай чотагIа ийде деза болхлоша, эшшача хана хулаш транспорт яц цIаккха а.

Цхьа масал. Духхьал хьаяьха теганза йола хачеш хьалъеча далац гIулакх. Царца чопилгаш, тай, царех дIайохка этикеткаш, кхыйола хIамаш ма эший. Бакъда, нагахьа нийслац йиззача комплектах уж хьалъяхьаш. Цкъа хачеш яхь, тIаккха чопилгаш дахь, цхьа юкъ яьннача гIолла тай дахь... Цкъаза, кхы де хIама а доацаш: хьадеча дIатIатегаргда вай чопилгаш а, размераш тIайола этикеткаш а аьле тийгача хачей тупаш хьалъоттаю цех йиззе. ТIаккха этикеткаш хьалъеча, цу юкъера шиший размерах я, аьнна, хеташ йола хачеш а лехаш, уж дIатIатег. Цу гIурта юкъе дукха нийслу ший йоаца размераш тIайола этикеткаш йоахка хачеш. Царех цаI я сона тIаювхар а. 48 йоагIача 50 оттаяьй. Размер харцахьа оттаяр-м селла вагавезаш хIама а дацар. тIайийхача хов сага шийна маезза яр, йоацар. ЙоаттIаяьецаре аз сайяр а юхадIачулургьяр.

Машина тIара Iойоккхаше а, цхьацанега хьожа а хьожаш, мара хьа ца эца а йиш яр уж хачеш. Из а вIаштIехьдалац: шофер дIаваха сихлу. Из цаI да. ШоллагIдале, уж хачеш дагаръе, царна юкъера брак лаха еррига коллектив оарцагIъяккха а еза. Атта дий 2—3 эзар хачена юкъера брак яр хьакъоастае? Цудухьа, цхьа гув хиллал уж Iо а йоассайий, дIалелх шофер а экспедитор а. Укх шера 3-ча августе а бахар 2724 хачи Iо а кхесса. Уж хьа хIана ийцай, аьнна, объединенера бий царга оагабинзар, цеха начальникага оагабир.

Уж тувсаш дола чоалкогаш Iаткъ коллективана, цун балха. Планаш а кхоачашъюлац цеха. 8 беттара яр 70 процент мара яьяц.

Хачи яттIар-м хIама дацар. Бакъда, хачи а план а цхьатарра яьттIача вIаштIехьдац гIулакх.

М. ЗАНГИЕВ.

Белам а белхам а

БЕКХАМ

Сунженски районе бахача наха «гIулакх» дара чIоагIа тIера хиннай Грозненски «Горплодоовощторга» чуйоагIача № 4 йолча тика болхло Шанхоева Марем. Укх шера 25 июле Орджоникидзевская яхача станице лимонаш йохкаш лаьттай из. Паччахьалкхен лимонаш...

Цахаддаш болх беш дар тараз. ЦаI шоллагIчоа тIехьа хьатIаухар нах. Товар нийца баьлча, дIаухар. Юххера а тараза йисте нийсъелар цу станице яха Р. Султанова.

— Ши килограмм лимонаш хьаозал сона, — аьнна, дехар дир цо.

Шанхоевас сихха кхоачашдир эцархочо яхар, хIаьта лимонех доагIа ворхI сом ца яшшаш истола яьшка чу Iочукхессар. Деррига а дика чакхдала мегаш дар, нагахьа санна цу хана милице болхлой гучабаьннабецаре. Цар юхаозийтар лимонаш. Уж ши килограмм хила вIалла дага а яцар. Мишта нийсденнад цу тайпара хIама аьнна шийга хьаьттача, баге гIоттаяьча йисар Шанхоева. Цхьа бакъда, жоп ца делча а яланзар. Сунженски района халкъа суде кхаьчар цун дош. Наьха киса кулг дахийтача Шанхоевас алсамо водж техар шоай дезала бюджета. ХIанз ткъо тума гIод такха дезаш я из.

Грознерча «хьашас» даьр дIахезача бокъонца корзагIваьллар Бамута вахаш вола Хайхароев Iийса.

— Аз бекхам бергба цу тикашка латтача, вай Iеха деча наха. Аз кертах каеттаргйолча дIакхоачабергба уж! — аьнна, бий оагабир цо.

Воддаше а Сунженски универмаге чуваьлар из. ДIахьа бIарг лекхар, мичахьа кхайдача бакъахьа да хьожаш. Юххера а цун бIарг сецар когий гIирс бохкача отдела тIа. Къаьстта безам тIабахар 34 сом доаккхача лакха бертигаш йолча иккашта. Ше саго зуй а хьожаш, тIера тиша маьчаш Iо а яьха, иккаш тIайийхар I. Хайхароева. Ма езза яр! Дош дацар-кх ераш тIа а йийха, халхара бIал ца баьккхача, — яха уйла ессар цун дег чу.

Лоралуш тика чура ара а ваьнна, лочкъаяь иккаш тIера Iояьхар цо, ший тиша маьчеш юха тIайийхар. ХIаьта из операци цо селла хьулалуш яро чIоагтIа шекбаьхар цига тIанийсбенна милице болхлой.

ХIанз нийсса шера исправительни балхаш де дезаш ва I. Хайхароев. Цул совгIа, цу юкъа 20 процент алапи кIал я хьежадергда цунгара.

М. САИДОВ.

ЯЛХ ШЕРА ХЬЕЖ

ЦIаккха гIулакх тоссаденнадий шун «Октябрьнефть» мехкдаьттен гази доаккхача управлене жилищно-коммунальни боахама болхлошца. Тоссаденнадеце, нраз долаш нах да шо. ХIана, яхий оаш?

Пхи-ялх шу хьалха «Октябрьнефть» НГДУ ЖКХ беррига квартиросъемщикаш шоаш чуIеш болча фусамахи коммунальни гIулакхехи цар мах дIатекхалга хьахьоккхача книжкашца Iалашбаь бар.

Кастта деррига а хувцаделар. ХIанз квартирашка бахача наха бIарчча книжкаш лацар, царна юкъера хьаяьккха кхо-йиъ бланк лора.

Нах раьза боацаш, леткъа баьлар. «Сагот ма де,— аьлар царга ЖКХ кулгалхоша, — расчетни книжкашта заказ даьд оаха типографе».

Дукха ха ялалехьа шоаш аьнар диц делар ЖКХ кулгалхошта.

М. ШАМАЕВ.

(ГАЗЕТА АРГIАНАРА НОМЕР АРАЯРГЬЯ 7-ча ОКТЯБРЕ).

Редактор
О. Б. ГАДАБОРШЕВ.

ТЕЛЕПРОГРАММА

6 ОКТЯБРЬ
I ПРОГРАММА

7.00 — «90 минут».
8.35 — Сийлахьча Октябра 70 шу дузаш. «В. И. Ленин. Вахара оагIонаш». Телевизионни фильм. «Шерашта нийсса дола денош». 1-гIа фильм — «Истоенен юкъе хьалхара». 2-гIа фильм — «Революционни баккхалаш гIа». 3-гIа фильм — «1918. БIаьсти».
11.25, 16.00, 17.55 — «Кердадараш».
16.15 — «Наьна школа».
16.45 — «Перестройка: опытни проблемаши». Документальни фильмаш: «Са дезал», «Кепигаш лоархIаш вагIе-м...».
17.25 — «ХIана, сендухьа». Берашта йола передача.
18.00 — Ерригсоюзни конкурса лауреата В. Готовцевай выступлени.
18.15 — «Саги закони». ДIахьораш — Юридически Iилмай доктораш М. М. Бабаеви А. М. Яковлеви.
18.45, 22.50 — «Тахан дунен тIа».
19.00 — Киноафиша.
19.45 — ДIалокх дунен халкъашта юкъерча конкурсий лауреата М. Безверхнийс (чIондарг).
20.05 — Сийлахьча Октябра 70 шу дузаш. «В. И. Ленин. Вахара оагIонаш». Телевизионни фильм. «Шерашта нийсса дола денош». 3-гIа фильм — «1918. БIаьсти».
21.00 — «Ха».
21.40 — Перестройкан прожектор.
21.50 — Германски Демократически Республикан къаман цIейга — Республика хьакхайкаяра Денга. ГДР телевидене программа.
23.05 — ГДР музыкальни эстрада.

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйрийнара гимнастика.
8.15 — «Валя коленвали». Телевизионни документальни фильм.
8.35, 9.35 — Физика. 10-гIа класс.
9.05, 14.30 — Французски мотт. Iомабу 1-гIа шу.
10.05 — СПТУ дешархошта. Юкъара биологи. Биоэнергетика.
10.35, 11.40 — Биологи. 5-гIа класс.
10.55 — «Эрсий къамаьл».
11.25 — Iилма - довзийтара фильм.
12.00 — «Хьа даь цIа». Телевизионни художественни фильм. 1, 2-гIа сереш.
14.25, 23.55 — «Кердадараш».
17.35 — «Кердадараш» (гIалгIай меттала).
17.40 — «Дика саг лех аз». Телефильм.
18.00 — «Дунен халкъашта юкъера обозрени» (нохчий меттала).
18.15 — «Кинонийкъбара альманах».
18.35 — «Харжархой наказех» (нохчий меттала).
18.55 — Кхоана — СССР Конституце Ди. НГIАССР Лакхерча Совета Президиума секретара С. Н. Кожуховске выступлени.
19.10 — «Нохч-ГIалгIайче». Информационни программа.
19.25 — «Иллеца вахар». Самодеятельни композитора А. Колпикова концерт.
20.00 — «Бийса даькъала хийла шун, бераш!», «Мишта цIигIар Маша гIайбаца». Мультфильм.
20.15 — «Дунен халкъашта юкъера панорама».
21.00 — «Ха».
21.40 — Перестройка прожектор.
21.50 — «Сад с призраком». Художественни фильм.
23.15 — Баскетбол. СССР чемпионат. МаIанах. «Жальгирис» (Каунас) — «Спартак» (Ленинград). Вильнюсера передача.

7 ОКТЯБРЬ
СССР КОНСТИТУЦЕ ДИ
I ПРОГРАММА

7.00 — «90 минут».
8.35 — «Моаршал да хьога, музыка».
9.05 — Сийлахьча Октябра 70 шу дузаш. «В. И. Ленин. Вахара оагIонаш». Телевизионни фильма премьера. «Шерашта нийсса дола денош». 3-гIа фильм «1918. БIаьсти».
10.00 — СССР Конституце Денга. Документальни фильмаш: «ХIана Надсон?», «Хьайх тийша дитадале...», «Джемма».
11.00 — СССР халкъий иллеши халхараши.
11.30 — Фильм-берашта. «ХIара чарахьечун ха безам ба...».
12.45 — Е. Кисина концерт.
13.25 — «Цирк массанена а деза». Свердловскера передача.
13.55 — «Аьшпхьар». Телевизионни короткометражни художественни фильма премьера.
14.25 — Поэзе минуташ.
14.30 — Немций халкъа иллеш.
14.55 — Сийлахьча Октябра юбилейга. Исторе - довргдоаца мугIараш. «Эггара бIайхагIа бола бутт». 1. 2-гIа сереш.
17.20 — «Кердадараш».
17.25 — СССР Конституце Денга. Ашарий программа.
18.40 — Мультфильмаш: «Шешийца ловзаш лийнна циск», «Кхопи Iувша хьамчеи», «Фунтики менхаш доахка йоккха саги».
19.20 — ЦТ экрана тIа духхьашха. «Полевая гвардия Мозжухина». Художественни фильм.
21.00 — «Ха».
21.40 — ШоллагIа Ерригсоюзни халкъа творчества фестиваль. «Тхо — мехка къахьегама къонал». Профессионально - технически образоване системан художественни самодеятельноста коллективий тIехьхьара концерт.
00.10 — «Кердадараш».

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйрийнара гимнастика.
8.20 — Документальни фильмаш: «Массаза а санна хала ди», «Пярну — спортивни город».
9.00 — ДIалокх Пермски музыкальни училищан духовой оркестро.
9.30 — Ритмически гимнастика.
10.00 — Фильм - берашта. «ДоттагIашта тийшаболх быц».
11.05 — Дунен музыкальни культура ганзера. Я. Сибелиус. ЧIондарга оркестраца лаьрхIа концерт.
11.45 — Конни спорт. «Пардубицкий стипль-чез». ЧССР-ра передача.
12.30 — «Моаршал да хьога, Москва!». ШоллагIча Ерригсоюзни халкъа творчества фестивала тIеххьара выставка.
13.15 — «Маяковский начинается». А. Петрова опера-феерия. Кирова цIерагIча Ленинградски Паччахьалкхен операн балетен академически театра фильма-спектакла премьера.
15.00 — «Спорти личности. ЗнаменскегIар вежарий».
15.30 — Киноконцерт.
16.30 — «XXI бIаьшерера экспедици».
17.30 — «ЦогIалаша котамашца доттагIая мишта тессад». Мультфильм.
17.50 — «Наш умелец». Телевизионни художественни фильма премьера (ГДР).
19.20 — Сийлахьча Октябра 70 шу дузаш. «Революцена дIаденна вахар».
19.40 — «Вай вахара закон» (гIалгIай меттала).
20.00 — «Бийса даькъала хийла шун, бераш!». «Снегурочка».
20.15 — «Лоаман Крыма гуйран басараш». Телевизионни документальни фильма премьера.
20.25 — Реклама.
20.30 — «Ашарий киоск».
21.00 — «Ха».
21.40 — Хьажархой дехарца. «Кхоана дувла». Художественни фильм.
23.15 — «Кердадараш».

8 ОКТЯБРЬ
I ПРОГРАММА

7.00 — «90 минут».
8.35 — Илли оал М. Януповс. Казанера передача.
9.00 — «Полевая гвардия Мозжухина». Художественни фильм.
10.35, 16.00, 17.35 — «Кердадараш».
16.15 — «Къаьнача Жирау иллеш». Фильм-концерта премьера. (Ташкент).
16.50 — «Царна Даьхено ткъамаш деннад». Телевизионни документальни фильм.
17.30 — «...Ялхайтта шу даьннен боккхагIеи».
18.15 — «Теоре дешаш». «Перестройкен демократии». Передаче дакъа лоацаш ба: «Коммунист» яхача журнала керттерча редактора заместитель С. В. Колесников, экономически Iилмай доктор В. В. Куликов, философски Iилмай доктор О. Н. Яницкий, исторически Iилмай кандидат В. А. Козлов.
18.45, 23.00 — «Тахан дунен тIа».
19.00 — Мультфильмаш: «Толубай — дой довзашвар», «ВоIо да кIаяхара мишта ваьккхар» (Киргизи).
19.20 — Поэзе минуташ.
19.25 — Литературни произведеней экранизаци. «Дон Кихот». Художественни фильм (1967 ш.).
21.00 — «Ха».
21.40 — Перестройка прожектор.
21.50 — «Музыкен вайн».
23.15 — «Каспий — доттагIала форд».

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйрийнара гимнастика.
8.15 — «Все равно я тебя увезу...». Телевизионни документальни фильм.
8.35, 9.35 — «Iалам Iомадар. 4-гIа класс Вай планета — Лаьтта.
8.55 — «Энерге наькъаш». Iилма-довзийтара фильм.
9.05, 13.25 — Испански мотт. Iомабу 1-гIа шу
9.55 — «Плазма вахарцара цхьа юкъ...». Iилма-довзийтара фильм.
10.05 — СПТУ дешархошта. Физика.
10.35, 11.40 — Дезала вахара этикен психологи. 9-гIа класс.
11.05 — «Призвани». Телевизионни журнал.
12.10 — «Ялх-агIа». Субтитрашца художественни фильм
13.55, 23.20 — «Кердадараш».
14.00 — «Юртара сахьат».
17.10 — «Кердадараш». (гIалгIай меттала)
17.15 — «Туриста наькъагIа».
17.30 — «Доакъара маьхка санна», Рейд
17.40 — «Моаршал да хьога. XII Дерригдунен». Телефильм.
18.10 — «Грани памяти». (ГI. Ахриева цIерагIча музеях)
18.25 — «Халкъа кхоллам» (нохчий меттала).
19.00 — «Нохч - ГIалгIайче». Информационни программа.
19.15 — Хоккей. СССР чемпионат. ЦСКА — «Динамо» (Рига). 2. 3-гIа периодаш. Перерыве (19.50) — «Бийса даькъала хийла шун, бераш!». «Егемоти малхи». Мультфильм.
20.45 — «ДIа-хьа лелар кхерамза хилийтара тIехьа»
20.50 — ДIалокх РСФСР заслуженни артиста Ю. Розума (фортепиано).
21.00 — «Ха».
21.40 — Перестройка прожектор.
21.50 — «Наьна мар». Художественни фильм.
23.00 — «ВIашагIкхетар». Документальни фильма премьера.

9 ОКТЯБРЬ
I ПРОГРАММА

7.00 — «90 минут».
8.34 — «Каспий — доттагIала форд».
9.15 — «Дон Кихот». Художественни фильм.
10.50, 16.00, 17.25 — «Кердадараш».
16.15 — Ю. Яковлева турпалаш экрана тIа. «Бокъонца вола зурманча».
17.30 — «На пути к цели». Телевизионни документальни фильма премьера. «СибарегIен Iилман хроника».
19.35 — «Вокхха сага Мекен Iаьржа вампали» Мультфильм.
18.45 — «Тахан дунен тIа».
19.00 — «Проблемаш — лехамаш — соцамаш». Бахача наьха ахча леладара керда формаш. ДIахьор — политически обозреватель Л. А. Вознесенский. Передаче дакъа лоацаш ба СССР банка сберегательни правлене председатель А. С. Бурков, ВЦСПС секретарь Г. Ф. Сухорученкова. СССР Госстраха председатель В. В. Шахов.
20.00 — Эстрадни концерт.
21.00 — «Ха».
21.40 — Перестройка прожектор.
21.50 — ЦТ экрана тIа духхьашха. «Школе аха ха йолча берий ловзараш». Художественни фильм.
23.15 — Сайрийнара информационно-музыкальни программа.

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйрийнара гимнастика.
8.15 — «Тешама нха». Документальни фильм.
8.35, 9.40 — Истори. 4-гIа класс.
9.00, 13.20 — Английски мотт. Iомабу 1-гIа шу
9.30 — Iилма - довзийтара фильм.
10.05 — СПТУ дешархошта. М. А. Шолохов. «Поднятая целина»
10.35, 11.40 — А. С. Пушкин. «Песнь о вещем Олеге». 5-гIа класс.
11.05 — Къовсамен духьаленни иллеш.
12.10 — «Наьна мар». Художественни фильм.
13.50, 23.10 — «Кердадараш».
13.55 — Карельски телевидене программа.
17.10 — «Кердадараш» (нохчий меттала).
17.15 — «Керттердар — гIулакх» (нохчий меттала)
17.45 — «Коммунисти перестройкеи» (гIалгIай меттала).
18.00 — «Теркамга — къайла дренаж».
18.25 — «Происшествие». Телевизионни фильм.
18.35 — «Унахцlено».
19.05 — Мультфильм.
19.15 — «Нохч-ГIалгIайче». Информационни программа.
19.30 — «Свидание на Млечном пути». Художественни фильм.
21.00 — «Ха».
21.40 — Перестройка прожектор.
21.50 — «Яздархочун кхоллама оагIонаш». «Юрий Герман».
22.55 — ДIалокх СССР ГАБТА брасс-вантета.

10 ОКТЯБРЬ
I ПРОГРАММА

7.00 — «90 минут».
8.34 — «АБВГДейка».
9.00 — «ДIа-хьа лелар кхерамза хилийтара тIехьа».
9.35 — «Хьасташ».
10.10 — Алтае Шукшина денош.
11.10 — «Болам». Ленински преме лауреатах профессорах Г. А. Илизаровх телевизионни документальни фильм.
11.40 — «Массанена а хIаранена а».
12.05 — Поэзе минуташ.
12.10 — «ДоттагIал». Телевизионни журнал.
12.40 — «Дийна Iалам».
13.45 — «Новатораши консерватораши».
14.30 — «Кердадараш».
14.40 — «Константин Ванщенкин». «Ше лехар», «Хьадари доадари».
15.30 — «СелаIад» яхача халкъа творчества телевизионни программай VII Дунен халкъашта юкъера фестиваль. «Хано ший дар хьаду» (Испани).
16.00 — Мультфильмаш: «ЗIамигача компане йоккха къайле». «Циски жIалиш санна...».
16.35 — Паччахьалкхен Центральни Концертни зале Азербайджански ССР искусства говзанчийи творчески кагирхойи концерт.
18.25 — «Хьажал, мала венав». В Маяковске цIерагIча Московски академически театра фильма-спектакла премьера.
21.00 — «Ха».
21.40 — Перестройка прожектор.
21.50 — Боккхийбараштa дола мультфильм. «Ай, уж дайноаной».
22.00 — Футбол. Европа чемпионата хержа матч. ГДР сборни — СССР сборни. ГДР-ра трансляци. Перерыве (22.45) — «Кердадараш».
23.45 — «Анне Веске». Фильм-концерта премьера.

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйрийнара гимнастика.
8.20 — «Ганна Самутина, автопортрет» Телевизионни документальни фильма премьера.
8.50 — Ритмически гимнастика.
9.20 — Дунен художественни культура. А. Толстой. Произведеней оагIонашка гIолла.
10.05 — Документальни фильм.
10.20 — «Iуйрийнара почта». Ашарий программа.
10.50 — «Маска кIала».
11.30 — «Вай беш»
12.00 — Чешски филармони — кагирхошта. В. Калабис. № 2 йола симфони.
12.50 — «Эпсараш» Субтитрашца художественни фильм.
14.20 — «Таллина ашарий картинкаш». К. Синк. Г. Лоркий стихашта йилла вокальни цикл.
14.40 — «Экологически дневник». «Чарахье».
15.10 — Телевизионни театро дех. Ж. Сименон — «Мэгрэ колеблется». Телевизионни спектакль. 1, 2-гIа сереш.
18.10 — «Нохч - ГIалгIайчен кIира».
18.20 — Говзанчаш.
18.30 — «ЦIей чакхдаьяча», Телефильм.
18.45 — Мичурина цIерагIча совхоза къахьегамхошца яздархой вIашагIкхетар.
19.15 — «Школа. ПТУ. Завод».
19.45 — «Сигалара лаьтта» яхача фильмах дувцар.
20.00 — «Бийса даькъала хийла шун, бераш!» «Гуш йоаца кий». Мультфильм.
20.15 — «Унахцlено».
2100 — «Ха».
21.40 — Перестройка прожектор.
21.50 — «Тема». Художественни фильм.
23.25 — «Кердадараш».

11 ОКТЯБРЬ
I ПРОГРАММА

7.00 — «90 минут».
8.30 — Ритмически гимнастика.
9.15 — «Спортлото» тираж.
9.30 — «Будильник».
10.00 — «Аз гIулакх ду Советски Союза!».
11.00 — «Iуйрийнара почта», Ашарий программа.
11.30 — «Някъберий клуб».
12.30 — «Ашарий киоск».
13.00 — «Юртара сахьат».
14.00 — «Унахцlено».
14.45 — Хьажархой дехарца. «Майра нах». Художественни фильм. (1950).
16.20 — «Телевизионни вIашидовзар. Раймонд Паулс».
17.35 — Мультфильмаш: «Бертийн жаи», «Хьаькъал дола саги вири» (Грузи).
18.00 — «Дунен халкъашта юкъера панорама». ДIахьор — С. Кондрашов.
18.45 — «Вай цIа». Телевизионни журнал.
19.15 — «Новкъост илли». Киевера передача.
20.00 — ЦТ экрана тIа духхьашха. «Из варга дог доах аз». Художественни фильм.
21.00 — «Ха».
21.40 — Перестройка прожектор.
21.50 — Концертни студе Останкино академикаца Л. Н. Кошкинца вIашагIкхетар.
23.05 — «Кердадараш».
23.10 — Футбольни обозрени.

II ПРОГРАММА

8.00 — «Зарядка е дIаоттаI-».
8.20 — Концерт.
9.05 — «ЙIайха сердал». А. П. Чехова Мелихове латтача литературно-мемориальни музеях-заповедникахи цун директорах Ю. К. Авдеевхи телевизионни документальни фильм.
9.55 — Дунен музыкальни культура ганзера. А. И. Хачатурян. «Спартак» яхача балета юкъера фрагменташ. Фортепиано оркестрана лаьрхIа концерт.
10.55 — «Эрсий къамаьл».
11.25 — Мурмански студе телевидене программа.
12.25 — Мехка къамий театра фестиваль. Т. Миннулин — «Старик из деревни Альдермеш». Г. Камала цIерагIча Татарски паччахьалкхен академически театра фильм-спектакль.
14.45 — «ТелетIий СССР — США» «Цхьана Марса тIа».
16.00 — Халкъа ашарий концерт.
16.25 — «Кхо услови». Телевизионни документальни фильма премьера
17.25 — «СелаIад» яхача халкъа творчества телевизионни программай VII Дунен халкъашта юкъера фестиваль. «Хано ший дар хьаду» (Испани).
17.55 — «Дийнве — сай ха дIаяа воалл со». В Маяковский. Телевизионни документальни фильм.
18.55 — «Газилги вира кIорни», «Газилги цун гIайгIен», «Тайна тIара малх». Мультфильмаш.
19.20 — «Каспий — доттагIала форд».
20.00 — «Бийса даькъала хийла шун, бераш!». «Паровозик из Ромашкова». Мультфильм.
20.15 — «Стрелок без мишени». Телевизионни документальни фильма премьера.
20.45 — «Къаьнарча Бухарай ритмаш». Ташкентера передача.
21.00 — «Ха».
21.40 — Перестройка прожектор.
21.50 — «Сайрийнара лабиринт». Художественни фильм.

РАДИОПРОГРАММА

6 ОКТЯБРЬ

6.40 — «Юртара Iуйренаш».
6.55 — Передачай программа.
6.59 — 7.00 — Хоамаш.
8.15 — Республикански газетий обзор.
8.30 — 9.00 — Партех, Даьхех дола иллеш.
9.15 — «Сага фактори производства эффективности» (нохчий меттала).
9.30 — 10.00 — «Къона заманхо» (гIалгIай меттала).
16.00 — Передачай программа. Хаоттам. Объявлени.
16.01 — Общественни доахан — дика Iангарадоахалга Iалашде» (нохчий меттала).
16.16 — 17.00 — «Шоана, юрта боахаме хьалхалаттараш!». Концерт.
18.00 — Керда хоамаш.
18.30 — 18.40 — Хоамаш.

7 ОКТЯБРЬ
СССР КОНСТИТУЦЕ ДИ

6.40 — «Хьона ираз дахьа закон».
6.55 — 7.00 — Хоамаш.
8.15 — Республикански газетий обзор.
8.30 — 9.00 — ДоттагIла концерт.
11.15 — «Дунен тIа эггара демократичнегIа дар» (гIалгIай меттала).
11.30 — 12.00 — «Хьона, Даймохк салтечун дог» (нохчий меттала).
15.15 — Вай мехка халкъий иллеш. Хаоттам.
16.00 — Дунен халкъашта юкъера обозрени (гIалгIай меттала).
16.15 — Спортивни Нохч-ГIалгIайче.
16.35, — 17.00 — «Са Даьхе». Радиокомпозици.
18.00 — Хоамаш.
18.10 — 18.20 — Музыка.

8 ОКТЯБРЬ
СИЙЛАХЬ-БОККХАЧА ОКТЯБРА 70 ШУ ДИЗАРГА ВОРОНЕЖА РАДИО ДИ «ВЕЖАРАШХА ЦХЬОАГIО ЙОЛАШ»

6.40 — 7.00 — «Тха Воронежски мохк». Хоамаш.
8.15 — Республикански газетий обзор.
8.30 — Передачай программа.
8.36 — 9.00 — «Наьха йоакхо еш».
11.15 — «Тайпан цIи — Хлебников».
11.30 — 12.00 — Иллей, музыка, халхарий областной цIей.
15.15 — 15.30 — «Ма воаггIара ваьха чакхвалара». Радиоочерк.
17.15 — Передачай программа. Хаоттам.
17.16 — «Дагалоацама аллея».
17.31 — «Дега йIовхал луш дола цIа».
17.48 — «Къона ленинец». Радиогазета.
18.05 — Керда хоамаш.
18.35 — 19.00 — «Воронежски мехкарий» яха концерт.

9 ОКТЯБРЬ

6.40 — «Юртара Iуйренаш».
6.55 — Передачай программа.
6.59 — 7.00 — Хоамаш.
8.15 — Республикански газетий обзор.
8.30 — Къамаьл ду районни радиос. Гудермесски районера передача (нохчий меттала).
8.45 — 9.00 — Продукце дикал: «предприяте низга» (гIалгIай меттала).
11.15 — 12.00 — «Талантий дукха бесаш» (нохчий меттала).
15.15 — 15.30 — «Интернационализм — вай вахара закон» (гIалгIай меттала).
17.15 — Передачай программа. Хаоттам. Хоамаш.
17.16 — «Хано хьалхадоах» (гIалгIай меттала).
17.31 — «ЦIе сийгаш» (гIалгIай меттала).
18.00 — Керда хоамаш.
18.30 — Хоамаш.
18.40 — 19.00 — «Вахара хьисап — советски» (нохчий меттала).

10 ОКТЯБРЬ

6.40 — «Юртара вахар» (нохчий меттала).
6.55 — Передачай программа.
6.59 — 7.00 — Хоамаш.
8.15 — Республикански газетий обзор.
8.30 — 8.45 — Хоамаш.
10.15 — «Вахаро тIазцац» (гIалгIай меттала).
10.35 — 10.40 — Музыка.
11.00 — «Къонал».
11.30 — 12.00 — Литературни Нохч-ГIалгIайче.
12.40 — «Сатирически микрофон» (гIалгIай меттала).
13.00 — 13.15 — «Кердача тайпара уйла е а болх бе а беза» (нохчий меттала).
15.15 — «Гуйранара муамаш» яха концерт. Хаоттам.
16.00 — «Тхона дагадоагIа цIера алан шераш».
16.15 — 17.00 — «Кавказа Iуйренаш» яха журнал.
18.00 — 19.00 — «Музыкальни почта» (гIалгIай меттала).

11 ОКТЯБРЬ

7.15 — Республикански газетий обзор.
7.30 — Передачай программа.
7.35 — 7.40 — Хоамаш.
8.25 — 9.00 — «Шоана дукха еза мелодеш».
11.20 — 12.00 — Юрта боахама болхлой Денна хеталь музыкальни программа.
15.15 — 15.30 — Сийлахь-боккхача Октябра 70 шу дизарга! «Лоамашкара цIа». Очерк (гIалгIай меттала).
13.10 — «Школьни глобус».
13.35 — 14.00 — «Къона смена» (нохчий меттала).
14.00 — 15.00 — «Иллеца доттагIал долчарна лаьрхIа концерт» (нохчий меттала).

Укх шера 20 октябре денз радио ЦIагIа болхлойи юртареи корреспонденташ кийчбара шера лаьрхIа школа хьаелл. Школа слушателашта советски журналистика теори йовзийтаргья, хIаьта иштта уж радио а телевизионни а передачаш кийчъе Iомабергба. Дешара шу чакхдаьнначул тIехьагIа слушателашта удостоверенеш дIалургда.

Школе деша отташ е наьхаташ эш:

1. Заявлени;
2. Балха воалача моттигера характеристика.

Тха адрес: Грозный, радио ЦIа, Дзержинске, ул. 21, письмой отдел.

Газет арадувл шинареи, ереи, шоаттеи денoшка

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковске, ул. 92. Телефонаш: редактора — 2-45-57; редактора заместителя — 2-85-07; бехктокхама секретара — 2-84-68; отделий: партийни вахара — 2-80-12, 2-54-04; промышленностех транспортех — 2-75-81, 2-65-01; юрта боахама — 2-47-84, 2-90-66; культура — 2-64-75, 2-75-78; письмой — 2-85-64; машинописни бюро — 2-89-51; корректорске — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 2-45-57; заместителя редактора — 2-85-07; ответственного секретаря — 2-84-68; отделов: партийной жизни — 2-80-12, 2-54-04; промышленности и транспорта — 2-75-81, 2-65-01; сельского хозяйства — 2-90-66, 2-47-84; культуры — 2-64;75, 2-75-78; писем — 2-85-64; машинописное бюро — 2-89-51; корректорская — 2-89-88.

С00460. «Грозненски рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 3458.